

Dnešek

ROČNÍK II.

V PRAZE 12. ÚNORA 1948

CENA Kčs 3.50

Národní povaha a dnešní situace

Dr FRANTIŠEK KAFKA

Rozhovory s komunisty

JAROSLAV P. BLAŽEK

Dnešní Maďarsko

EVŽEN ERDÉLY

Marxisté proti existencialismu

PIERRE HERVÉ

Hospodářské problémy politických stran

SKAS

Osvobození Prahy 1945

JAN J. LORENC

Bilance lidového soudnictví na Slovensku

Dr J. ŠUJAN

Vychováváme charakter? — Gandhi — Zmenšením počtu ministerstev by se prý nic neušetřilo... — Muž s tužičkou — Inteligence bez zájmu? — Otevřený dopis o studentských věcech — Kupování duší?

Vyšel šestý sešit historického díla
JAROMÍRA MATOUŠKA

**SPOJENÉ STÁTY
AMERICKÉ**

*Tento sešit se zabývá vývojem
a rozmachem hospodářství
USA až do roku 1920, kdy
propukla první hospodářská krise*

Cena bohatě ilustrovaného sešitu
o 32 stranách je 13 Kčs

Dodá každý knihkupec. — FR. BOROVIČ.

Mimořádný zájem čtenářstva si vynutil

DRUHÉ VYDÁNÍ

poutavé dokumentární a poučné knihy

**JOHNA GUNTHERA
ASIE JAKÁ JE**

Zábavnou a poutavou formou se tu čtenář
seznamuje s politickými, kulturními, so-
ciálními a hospodářskými problémy a po-
měry jednotlivých států asijských

560 stran, cena brož. 120 Kčs, váz. 150 Kčs

U knihkupců

Fr. Borovič

**PRVNÍ NOVINKY
NAŠEHO NAKLADATELSTVÍ**

Jaroslav Průšek:

**PODIVUHODNÉ PŘÍBĚHY Z ČIN-
SKÝCH TRŽIŠŤ A BAZARŮ**

*Čínské povídky z XII. až XIV. století, jak je na
bazarech starých čínských měst přednášeli re-
meslní vypravěči.*

328 stran, brož. 70 Kčs, váz. 95 Kčs.

Národní umělec Josef Hora:

KNIHA ČASU A TICHÁ

*III. svazek sebraných spisů. Zahrnuje sbírky:
Struny ve větru, Tvůj hlas, Tonoucí stíny. Dvě
minuty ticha, Tiché poselství.*

388 stran, brož. 120, v celoplátěné vazbě 150 Kčs.

Ferdinand Peroutka:

OBLAK A VALČÍK

*Kolektivní drama o 12 obrazech, hrané s velkým
úspěchem na Národním divadle.*

76 stran, brož. 35 Kčs.

Nová vydání:

Karel Čapek:

KNIHA APOKRYFŮ

216 stran, brož. 45 Kčs, váz. 70 Kčs.

František Link:

POTULKY VESMÍREM

260 stran, brož. 100 Kčs, váz. 135 Kčs.

Národní umělec František Langer:

PERIFERIE

128 stran, brož. 45 Kčs.

U knihkupců.

Fr. Borovič.

OBSAH DNEŠKA Č. 44: KAREL TARABA: Ústavu! — Dr J. DRÁBEK: Dopis panu plukovníku Roganovovi a jeho přátelům. — BEDŘICH MAKOVSÝ: Omyly kolem textilu. — Dr JAN VARTENBERG: Inteligence nezrazuje. — LIBUŠE VESELÁ: Kapitoly stáří. — J. TOMEK: Odpověď čtenáře Dneška na dopis sovětských důstojníků. — Dopis politického vězně. — Ideologie a pravda. — Šmelina s prací. — To patří do Bílé kroniky rozhlasu. — Učitel a textil. Strach z anekdot. — Inteligence bez zájmu. — Umřel člověk. — Pedagogické fakulty.

VYDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VB ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 33.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50 — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný zástupce listu redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské nám. 36.

Dnešek

řídí Ferd. Peroutka

Národní povaha a dnešní situace

V Benešových »Pamětech« je zachycena rozmluva presidentova s vůdcem komunistické emigrace v Moskvě v prosinci 1943. Gottwald pravil: »Uvažte jen, jak zlé mravní důsledky to (t. j. nebojovný postoj v mnichovské krizi p. a.) mělo na naše lidi; i 15. březen to umožnilo!« A president Beneš odpovídá: »Také já ani zdaleka nepodceňuji mravní vliv toho, co se stalo v září 1938 a v březnu 1939, a beru v úvahu důsledky toho na ducha národa! — i to jsem koncedoval.«

Zde je nejen trest otázky mnichovské — o níž president chce napsat samostatný díl Paměti — ale i průhled k jiným otázkám, týkajícím se povahy a mravnosti národa; zároveň pak příkaz dnešku, abychom se podívali bez příkras na všechny zjevy, jimiž procházíme.

Okupace let 1939—1945,

ale již i mravní porušenost »druhé republiky«, znamenala strašné lámání charakteru. Utrpěl-li národ daleko méně ztrát na životech i hospodářských zdrojích, než tomu bylo u národů, které měly příležitost k ozbrojenému odporu, bez »háčovských« vládních »představitelů«, je téměř jisté, že neprošel oním, do značné míry očištným křestem krve, jež poznaly ony.

Ale přes strašný tlak a lámání charakterů nelze říci, že by charakter českého národa za okupace byl opravdu zlomen. Působila tu i velikost mravní zábrany, dané tím, že zpronevěra nebyla zpronevěrou nějakému směru, nýbrž zpronevěrou celému národu. Proto můžeme zaznamenat mezi lidem málo opravdových kolaborantů, většinou povahově úchylných, mezi tvůrčími intelektuály téměř nikoho. Naopak zase, v podzemí byla posílena nejzákladnější vlastnost českého národního charakteru, vůle k demokracii. Vycházejí-li jiné národy z doby okupace s pocitem nekompromisnosti, vycházíme z ní vůlí k spolupráci v všech vrstvách. V dlouhodobém pohledu je náš zisk větší.

Jedna otázka bude vyhrazena až historii, poněvadž zatím politická potřeba nedovoluje zjistit objektivní pravdu: kdo zradil opravdu národ z obavy před revolučním sociálním vývojem, kdo opravdu dal přednost německému fašismu před »rudým nebezpečím«. Zkoumáno objektivně, ukáže se, že i v hospodářské politice za války mnozí naši podnikatelé předjímali vývoj doleva zcela klidně, a že jejich válečná »spolupráce« odpovídala přesně míře donucení se strany okupanta. Ostatně, toto donucení bylo i na straně dělnictva. A bylo řečeno již zcela jasně, že si Němci uměli za války naklonit právě pracující jak přiděly potravin, tak i cigaret, lihovin a výhodnými akcemi dovolených, jež nesly jméno nejhoršího národního škůdce doby války.

Celý národ byl však po dobu šesti let nucen k přetvářce, k politice dvojí tváře, k skutečnosti dne a k naději noci. Okupace znamenala nesmírný tlak zvenčí na duše lidí. Vytvořila však niterně nerozbornou národní hradbu, proti níž marně útočil okupant. Myšlenka záchovy národa stala se jednotícím tmelem, ústřední mravní ideou těchto let, jež bránila tomu, aby slabší charaktery podlehly svůdnosti nabídek. Kdo selhal, byl souzen právem jako kolaborant.

Bude-li sociolog zkoumat jedinou mravní podobu

let těsně po osvobození,

zjistí nepochybně určitý rozpor mezi programem, který formovali v nejtěžších chvílích okupace revolucionáři doma (mnozí z nich právě za tuto činnost platili hlavami na popravištích) a mezi jeho uskutečňováním. Poněvadž pak uskutečnění národních cílů přešlo do rukou vlády, budou i metody, kterých bylo používáno, připočteny k její tíži nebo k jejím úspěchům. Mnohé záporné zjevy dnes nás bolí svou bezprostředností. Jistě však národ — celý snad, až na několik lidí, těšících se na osobní kariéry — byl svorný v tom, že politické stranictví nemá být obnoveno ve starých formách; i když jsou strany potřebné pro skutečnou demokracii, že nad nimi má svorně stát jako ústřední cíl všeho snažení prospěch národa celého. Nikdy neplatila myšlenka nedělitelnosti národa tak, jako v době okupace! V tom se tužby revolucionářů domácích neuskutečnily. Vedení veřejných věcí bylo, snad výlučně, v rukou těch, kteří byli v zahraničí v revoluci opravdovými představiteli národa vůči světu, nemohli však pro nedostatek kontaktu s domovem tuto živou národní tužbu vssát do sebe jako ústřední motiv všeho konání. President tento fakt živě připomínal.

Jakmile padla tiseň okupace, nutící k národní sebezáchově, rozpadla se národní společnost na řadu ideových skupin, které jen v některých věcech šly souběžně, v daleko větším počtu jiných otázek šly proti sobě. Byla v této chvíli křesťanská, náboženská morálka dosti silná, aby nějaké části národa byla opravdu ústředním motivem snažení? Ne. Dovedlo padesát či šedesát let volnomyšlenkářství v národě vybudovat novou občanskou etiku, která by bránila amorálním zjevům, které se rozbujely? Jaká byla etika marxismu? Pokud tu byl pojem národní solidarity, trval jen jako odkaz odboje, zdůrazňován hlavou státu a poutaje politické vedoucí vzpomínkou na minulou spolupráci.

Devatenácté století, zapásíc o ideje století osmnáctého, o právo, čest, spravedlnost, mravnost, tvořilo samo ze sebe velké osobnosti dějinné, zjev to jak světový, tak i místně národní. Zijeme — jak to zjistil za války prof. Odložilík — v době druhotných, vztažmo již uskutečňovaných idejí, v době druhé garnitury lidí vědy, hospodářství, umění či politiky. A k tomu přistupuje okolnost, že ve všech těchto sektorech byla vedoucí první garnitura prvé republiky — a mnohde i garnitura druhá — zničena v koncentračních táborech a na popravištích nebo těžkými poměry okupace zdravotně vyražena. Nemůže tomu být jinak, ale většina těch, kdož došli vedoucích míst — a podrobný rozbor ve vědě, politice, umění či hospodářství by to jasně potvrdil — jsou lidé druhé, někde i třetí a čtvrté garnitury. Můžeme od nich žádat totéž v jejich působení, čeho byla mravně i ideově schopna prvá garnitura?

A nadto, kolik citlivosti, vlastní v normální době každému člověku, bylo ubito válkou, jejími znevažujícími měridly, v nichž desítky a stovky mrtvých nic neznamenají, kolik otrlosti bylo zaviněno okupací, jež v heydrichiadě, v koncentracích i v běžných pracovních nasazeních v říši, stejně jako na špalcích sekýraren prolévala krev statisiců! Každá válka způsobuje demoralisaci, už samým ústředním motivem buď přežití či smrti, v oboru morálky obecné, morálky sexuální, v požívání alkoholu. Proto i živé svědomí umělců jako by otupělo, když jde o osud člověka. Způsobuje dále zjevy, které amorálnost určitého druhu mají vzápětí. Tak je běžným zjevem

zvětšení počtu žen proti počtu mužů, schopných sňatku. Dnes máme ve volebních seznamech 45 procent mužů, 55 procent žen přes 18 let, což odpovídá prakticky hranici sexuální zralosti. Proto se téměř nikdo nepozastavuje nad zjevy faktické polygamie, rozšíření pohlavních nemocí, jež jsou válkou a jejími následky způsobovány. Stovky lidí zvykly v hladu okupace kouření; vláda sledovala lacinou politiku, nebráníc zvýšenému pití a kouření (zjev, protažený z okupační politiky Němců do doby svobody, jenž na př. rozvrátil v nesvobodě polské dělnictvo, u nás však, bohudík, nedosáhl takové intenzity). Tato fakta však budou určitě ustupovat s konsolidací poměrů, jako tomu bylo po každé válce, po každé revoluci. Jak jsme však znečitlivěli i k činům, jež před válkou byly souzeny porotními soudy: úplatkářství veřejných zaměstnanců, i když jen v některých sektorech?

Máme-li však nalézt

ústřední příčiny demoralisujících zjevů v politice po obnovení národní svobody, lze je spatřovat asi v těchto skutečnostech:

a) Zmizela ústřední a jednotící myšlenka národního odporu. Na jejím místě nebyla vztyčena žádná jiná myšlenka, spojující celý národ, resp. myšlenka sociálního přerodu nebyla — a to je největší chybou — formulována jako myšlenka solidarity, nýbrž jako boj jedné třídy o moc s třídami druhými.

b) Myšlenka stranického prospěchu nahradila pojem prospěchu celonárodního. Stranictví působí uprostřed národa atomisticky, tříštivě. Nastává bezohledný boj o moc, o jednotlivé posice, bez respektování politických dohod; košický program mocensky nebyl respektován.

c) Není kladen nikde cíl, jenž v přípravě Velké revoluce tolik znamenal: štěstí národa. (Mluví-li ta či ona třída o štěstí svých příslušníků, o jejich konečném uspokojení, je to vždy na účet třídy jiné, mnohde na úkor všech jiných tříd. To je něco jiného, než náprava sociální krivdy třídy utlačené!)

d) Bezohledný boj o moc přináší sám o sobě potlačení hledisek o lidské způsobivosti, která si nedávna společnost vytvořila jako pevná pravidla a míru pro osobnosti, pro pracovníky vůbec. Nejen, že neplatí odborná průprava pro to či ono místo; přestává platit i hledisko, zda jde o člověka čestného či nikoliv, řádného či trestaného, vědomého si úkolu, jenž mu je svěřován, či jen diletanta s vůlí po kariéře.

e) Potřeba

rychle se zařadit do nové soustavy stran,

rychle zakrýt bývalou politickou příslušnost, rychle získat výhodné místo v hierarchii nové společnosti, rychle obsadit majetkový zdroj způsobila mnoho rychlých přeměn ve světě mravních představ.

f) Politická hlediska ovládla i v posuzování národních chování za doby okupace. Víme všichni, že dělníci, přes Gottwaldovy výzvy v moskevském rozhlase, jako celek nerevoltovali. Potřeba získat revoluční sílu dělnických mas zabránila tomu, aby jim byla tvrdá pravda řečena do tváře. Obráceně zase představitelé výrobních vrstev podnikatelských — tím se nedotýkáme případů opravdové kolaborace — byli obviňováni z chování, jež se přičií národní cti, mnohdy jen proto, že heslem revoluce bylo, konfiskovat výrobní prostředky jak jen možno bez náhrady. Vláda byla kolaborantská, v NOÚZ připravovali funkcionáři národní revoluci, zevně vystupující pro režim okupantů.

g) Politická hlediska ovládla v propagaci skutečností odbojových, kde se fakta rychle změnila v legendy, upravené pro stranické potřeby. Vedle toho se vytvářely zespoda legendy další,

určené k podložení egoistických nároků jednotlivců o tom, jak »pracovali v odboji«. Postupná svědectví skutečných revolucionářů poznenáhlu dovolují historické pravdě odstraňovat vymyšlené legendy. Benešovy »Paměti«, citující originální doklady, přispěly k tomu podstatnou měrou.

h) Smysl pro povinnost politického vůdce, mluvit lidu pravdu, zmizel v revoluci, zatlačen potřebou okamžité propagace. Je nesporné, že pracovní morálka klesla po revoluci na velmi nízký bod. Nenašel se v té době odpovědný politik, jenž by řekl o této hospodářské skutečnosti varovné slovo. Zaplatili jsme za to uhelnou krizi prvního roku.

ch) Spravedlivé požadavky měřeny byly počtem hlasů, jež může ten či onen zákrok přinést té či oně straně. Proto stáli tu vojáci druhého odboje dlouhou dobu bez ochrany svých nároků. Proto požadavky státních zaměstnanců se dostaly do licitace.

i) Podle příslušnosti k politické straně se soudily skutečnosti, jež měly posuzovat soudy. Výslovení kolaboranti se ukrývali před trestem tím, že se přihlásili ke straně, jež vahou revolučních mas slibovala nejlepší ochranu. Nelze to zevšeobecňovat, přece však těchto zjevů jsou stovky.

j) Byl smazán rozdíl mezi povahou veřejného majetku a majetku, jímž disponovala strana, aby získávala tímto prospěchem voliče. Hrubý materialistický názor, že člověka lze koupit, se stal politickým pravidlem, jež uplatněno stranicky ze státních prostředků v pohraničí, vůči vesnici, v instituci »národních správců«, při ustanovování na významná hospodářská místa. Je třeba doznat, že venkov, vychovávaný dříve touze filosofií agrární strany, ale i vrstvy městské, zejména sociálně slabší, byly takto získány. U velkého počtu lidí vyhrála nikoliv idea, nýbrž hmotný prospěch. Sociolog, zkoumající národní povahu, odkryje tu vlastnost, již nemůže pochválit. Záleží na tom, kolik úplatných duší lze takto zkorumpovat.

k) Prospěch, který ta či ona strana má sama z veřejného majetku, se stal však i hnací silou politických dějů. Jak trpký je povzdech vynikajícího poslance, že ústavu se podaří vytvořit v tomto poslanceckém období jen tehdy, bude-li dříve skončen proces parcelace státního majetku mezi strany!

Klady

Mohli bychom čtenáře zůstatit po těchto zjištěních -- jež jsou jen kusá -- hluboce roztrpčena. Skutečnost je však radostnější. Kolik kladů se také objevilo v opětném budování státu! A všechny tyto kladné zjevy lze navodit právě na základní vlastnosti lidu, na jeho zdravý a chladně rozvažující realismus, na jeho víru v demokracii, na jeho vzdělanost, jež myšlenkově připravila cestu revolučnímu sociálnímu převratu, na tvůrčí schopnosti národa, jenž má v orbě i v průmyslu jedny z nejschopnějších pracovníků Evropy, na jeho odpor proti násilí a na jeho odpor proti krivdě, na určitou ideovost postoje, jenž si žádá nejprve přesvědčení, a pak »jde do toho«, a nedá se — ve svém úhrnu — koupit...

Odstranili jsme »revoluční gardy« několik dní po revoluci jasným rozhodnutím celé vlády. Zde zvítězila po prvé idea před puškou, vyšší státní zájem před obohacením svémocným, přesvědčení před donucením. Žádná ze stran nevyužila sobě příznivé nálady květnových dní 1945, aby se i »cestou voleb« domohla veškeré moci. Proti jedincům úplatným stála většina národa, rozhodující se z ideových příčin pro tu či onu stranu. Státní zaměstnanci, skupina sociálně nejbědnější, vrhli se po osvobození do práce, konajíce organizační dílo opravdu budovatelské. (Rozmnožení papírové agendy souvisí s jiným zjevem, s atomisací státní organizace v mnohých úřadech, atd.). Vedle přechodných zlatokopů začínalo

v pohraničí desetitisíce lidí drobnou, každodenní práci, přinášející užitek až v době pozdější. Komunisté, pozorující úpadek pracovní morálky dělnické třídy, razili heslo »Milion pracovních hodin republice«, současně vyslovila národně socialistická strana heslo odpovědné práce každého kvalitního jedince na místě, kde je postaven, návrat k tradici masarykovské. Lidová strana překonala výlučné hledisko katolictví a dopjala se vyšší základny politické, volíc křesťanský názor jako přípravnou půdu své činnosti, národní socialisté si uvědomili dějinné poslání udržet demokracii, sociální demokracii zorganizovali kontrolu hospodářské výrobní organizace, upřevše se na cíle organizací, komunisté přišli s myšlenkou dvouletky právě ve chvíli, kdy hospodářské rady jiných stran připravily pro touz myšlenku pevnou kostru, a společně pak Národní fronta dvouletý plán propracovala a vyhlásila jako vládní program Gottwaldovy vlády; vůbec se socialismus všech tří stran projevil — proti předválečné, hodně záporné stránce zápasu — silou kladnou, poněvadž přinášel základní hospodářskou poučku, že vyšší blahobyt je možný jen vyšší produkcí a dával tak podnět k vzrůstu pracovní energie a k soutěži. Toto vše, i když víme, že to sleduje cíle stranické — svědčí, že národ si vytváří sám ze sebe obrodné látky.

Politický vývoj přinesl mnoho záporů pro rozvoj mravnosti v národní povaze. Realista si je musí uvědomit, aby jim dovedl čelit. Proti nim však staví klady národní povahy, jež si z uskali politiky nalézá cestu.

Dr František Kafka

poznámky

Vychováváme charakter?

Jsou různé zjevy u nás, které svědčí o všem možném, ale jen ne o charakternosti. Přátelství, dané slovo u nás mnoho neplatí. Věnujeme málo pozornosti výchově charakteru. Navrhujeme a přeme se o různé školské reformy, ale málo se při tom mluví o výchově charakteru. To slůvko v četných těch návrzích a polemikách skoro nenajdeme. Pak se divíme, že neumíme jako dospělí ani pořádně polemizovat a že se žádná polemika neobejde bez osobního napadání, dokonce skandalizování. Ani spory o školský úřad v oblasti expositury ZNV v Ostravě se neobešly bez tohoto zjevu. Zkrátka všude, kde chybí argument, nasadí se osobní útok, a bezohledný. Mnozí jsou i toho názoru, že čím ostřejší a osobně útočnější, tím lépe.

Výchovu charakteru anebo výchovu k charakternosti lze názorně ukázat na několika příkladech národa, který je vysoce charakterní. V Anglii školačka obecné školy řekne doma matce, že děvčata s určitou spolužačkou nemluví, poněvadž opisovala. Opisování považují v Anglii za necharakterní. Při různých písemných zkouškách dospělých studentů nesedí nad žáky dozorce v podobě profesora, ale nikoho ze studentů nenapadne, aby vytáhl pod lavici nějakou pomůcku, pomáhal si jí anebo aby se naklonil k sousedu a opisoval. To by anglický student považoval za nedůstojné. Anebo píší žáci na střední škole úlohu. Několik žáků po kratším přemýšlení zavře sešit a odevzdá ho profesorovi. V sešitě je napsáno, že úlohu nepíše, poněvadž úkolu nerozumí anebo že látku neovládá. Není z toho pokřik anebo láteření profesora, není za to nedostatečná známka a ještě trest za jakousi drzost. Anglický profesor to považuje za poctivě přiznání žákovo a příští hodinu látku se žáky probere, aby jí porozuměli; pak píší úlohu znova. Profesor to tedy pojímá tak, že za to, že to neumí anebo tomu nerozumí, nemůže žák, ale učitel, který mu to špatně vložil. Považuje proto za samozřejmé znova látku vložít. Není to krásný zjev? Je to naprosto upřímné, poctivé a pravdivé.

Pravda, v Anglii mají za sebou jiný vývoj. Nás poměry na příklad za Rakouska a za okupace přímo nutily k pokrytectví, klamu a podobným zjevům. Proto se těchto zjevů nemůžeme tak hned zbavit. V Anglii i v politice přes různost názorovou jsou gentlemany. Vedoucí muž opoziční těší se takové úctě jako vedoucí muž vládní koalice anebo vlády vůbec. A jak se častují politické strany u nás, třebas jsou

všechny ve vládě? Víme to všichni. V Anglii i komunistický list, který tam vychází pro malost komunistické strany také v malém rozsahu, nedovolí si zkrátit řeč politického odpůrce, ale přinese ji celou a pak k ní zaujme své stanovisko. A u nás? Nemůžeme dosíci a dosud jsme u všech našich listů bez rozdílu nedosáhli, aby uveřejnily projev hlavy státu tak, jak byl tisku dodán. A ani se i při takového censuru anebo zkracování nezardíme.

Jak to napravit? Výchovu a to výchovu ve škole všech stupňů. V Anglii se vštěpuje charakternost již od dětství, budi se ošklivost vůči každému, kdož si počíná nepoctivě. K tomu dospělí dlouhou výchovou a tradicí. Ale my s tím musíme také jednou začít a pak budeme mít i my tradici. Pak budeme jako dospělí jiskřit bojem, ale poctivým bojem, věcným, neosobním. Pak bude radost čist polemiky, poslouchat řeči politiků, poněvadž budou přímé a poctivé a budou ctít člověka. Bez úcty, bez vzájemné úcty k člověku nedosáhneme ničeho a budeme stále politikařit, jeden druhého podezírat. A nejen v politice, ale i v literatuře, ve vědě, zkrátka ve všech oborech lidského konání a snažení. Oč rychleji bychom dospěli k vyřešení každého problému a to sebetěžšího, kdybychom ho řešili věcně. Na př. ústavu bychom museli mít již dávno hotovu, kdybychom měli uvedené rysy charakternosti. Napiše-li u nás někdo svůj názor na novou ústavu anebo ji dokonce vydá knižně, zahájíme místo toho, abychom měli radost, že máme příležitost se s problémem vyrovnat, boj tak nízký a nevěcný, že je z toho přímo úzko.

František Loubal

Gandhi

Vypadal pro některé směšně se svoji kozlíčkou, která mu dávala mléko. Dovedl působit na lid tím, že hladověl. Pouchým hladověním dovedl dělat velké starosti anglickému imperiu. Anglie nevěděla, co si má počít s tímto obryleným starým mužičkem v kusu bílé látky. Radily se vlády, lámali si hlavu mistokrálové, uvažovala Intelligence Service, ale byly chvíle, kdy tento drobný mužiček byl nad její síly. Užíval prostředků, nad které sotva lze si představit prostší a přece ovládal miliony, snad i sto milionů lidí. Říká se, že jeho mocnou zbraní byla paslviť. Byla to opravdu paslviť, která často nutila Anglii k ústupu? Jeho paslviť nebyla neodporováním zlému. Byla jeho způsobem odporování zlému, způsobem velmi účinným a silným. Neříkal: neodporujte zlému! Říkal: neposlouchejte! Lze namítnout: způsob možný jen v Indii. Snad. Ale proč právě Gandhi měl tak velký vliv? Tento uzlíček lidského masa v kusu bílé látky nevbuzoval představu síly. Také fotografie Gandhího nepotvrzují, že by se rád obklopoval pevnou organizací, která by mu vytvořila moc. Obyčejně byl viděn mezi pokornými stoupenci, vyznačící, mezi ženami a mládeží.

Jeho moc a vliv nebyly z toho světa, který hromadí hmotné a technické, vojenské a hospodářské síly. Byl to duch. Duch člověka, jehož život, jehož tělo i tvář byly v souladu s jeho duchem. Právě touto svojí prostotou působil na miliony. Jeho prostinké hladovění působilo více, než armáda.

A jak přemýšlet nad tím, že tento velký protivník násilí a úspěšný protivník násilí padl právě za obět fanatika násilí? V některých hrách hrdina umírá, aby tím slavnější bylo vítězství jeho myšlenky.

V. G.

Zmenšením počtu ministerstev by se prý nic neušetřilo...

Na několika schůzích politických i odborářských se návštěvníci ptali hlavních řečníků, proč máme tak velké množství ministrů a proč se počet ministerstev nesníží. Náhodou byli hlavními řečníky příslušníci KSČ a jejich odpovědi byly téměř doslova stejné. Může se tudíž předpokládat, že byli instruováni z jednoho ústředí a vyjadřovali názor vedení strany, která se musela připravit na podobné dotazy na schůzích.

V podstatě asi říkali: Co bychom ušetřili? Jeden ministerský plat, jedno auto a jednoho šoféra, snad ještě jednoho tajemníka. To nestojí za to, abychom bořili Národní frontu.

Tož takto se na tuto věc dívá naše největší strana. Bylo by možné listovat v předválečných listech této strany a našly by se tam prudké útoky na velký počet ministerstev, která měla první republika. Nyní se asi situace změnila, ale ne pro velmi četné pozorovatele veřejných věcí u nás. Čím víc ministerstev, tím víc kompetenčních sporů. Tím víc běhání má občan, který něco potřebuje. Tím komplikovanější ve-

řejná správa, tím těžkopádnější úřadování. Tím obtížnější meziministerské dohadování. Tím víc kanceláři, spisovny, podatelny, presidii, tiskových odborů, aut (neboť které ministerstvo u nás má jen auto pro ministra a ne několik i desítek aut služebních?), garáží, šoferů, vrátných, zřizenců, sekčních šéfů, radů atd.

Rečníci ještě dodávali, že úřednictvo by zůstalo a převadlo by se do zbývajících ministerstev. Nic by se tedy neušetřilo.

Proč se tedy mluví o restrikci? Jedno ministerstvo zrušit, znamená ušetřit miliony, zrušit jich několik, ušetřilo by se několik desítek milionů korun. Bytová nouze by značně povolila, úřadování by se zjednodušilo a byl by hned podklad k reformě veřejné správy. Ale zdá se, že marné volání!

jp

Muž s tužičkou

Není dnes veřejné schůze a pomalu ani schůze neveřejné, aby se na ní neobjevil pán s tužičkou, muž, svědomitě zaznamenávající všechny trochu jen kritičtější výroky řečníků pro potřebu svého politického sekretariátu a, když tento povolí, případně ještě i pro potřebu jinou. Stenografie stoupala v kursu. Je snaha vyřadit nebezpečnější odpůrce cestou zákona. Nikdy tak lidé této četbě dříve na hony vzdálení nelistovali tak horlivě v trestním zákoníku, jako listují v těchto dnech. Ne ovšem z úcty k zákonu a z respektu k právnímu řádu — jen proto, aby se jistí pánové mohli dostat na kůži svým odpůrcům. Za Rakouska se vyráběly urážky Veličenstva, jak dosvědčuje svědek nad jiné věrohodný, Haškův Švejk. Jak byli chytáni za slovo lidé za protektorátu, o tom je zbytečně hovořit. A dnes muž s tužičkou znovu řádí. Je to odznívání starých časů. Každý si konečně nějak vydělává svůj chlebiček.

Ale ten, kdo má tuto republiku a svůj národ opravdu rád, nebojí se ani muže s tužičkou. Ví, že věčná a důvodná kritika nemůže být považována v Masarykově zemi za trestný čin. Věří v československou justici a nebojí se říci.

Jiří Zhoř

politika

Jaroslav P. Blažek

Rozhovory s komunisty

V těchto dobách snad každý nekomunista se dostává do rozhovorů s komunistou. Podle temperamentu jednoho i druhého se ukončení rozprav mění buď v klidný rozchod s přáním na shledanou, nebo nějakým nepřijemným zvoláním. Ať chceme nebo nechceme, vytvořila se již čára mezi komunisty a nekomunisty a rozdělujeme se na dvě skupiny. Ať sociální demokrat, nebo lidovec či národní socialista, v rozhovorech s komunisty dříve nebo později narazíme na několik věcí, v nichž dorozumění není možné. Proto se rozcházíme ne jako nepřátelé (neboť první, druhý i třetí nekomunista vidí v našem komunistovi člena národa a stejného obyvatele této země, jako jsou sami), ale jako lidé, kteří si nemohou rozumět.

Pokusme se na několika případech ukázat, proč se nemůžeme dorozumět, i když mluvíme stejnou řečí, myslíme stejně na dobro celku a věříme v demokracii, v socialisující demokracii, v lidovou demokracii.

1. Kolaborantství

Kdo žil za okupace doma a pozoroval veřejný život, měl radost, jak národ odolával sprostému a hrubému násilí, jak s hnusem mluvil o Moravcovi a jeho pomahačích. Tu a tam viděl menší i větší kolaboranty, kteří dostávali od Němců vyznamenání a od Čechů opovržení. A velmi jsme se těšili, jak si to s nimi vypořádáme. Skončilo to a začalo se soudit. Komunisté tvrdí, že očista byla provedena nedostatečně a nedbale. Nekomunisté s nimi souhlasí. A přece se dostávají často ve svých

rozhovorech do sebe právě pro onu provedenou očistu. Desítky lidí dostalo na př. protektorátní Orlici. Byli všichni potrestáni? Ne. Kdo nebyl potrestán? Jedinci, kteří k nim přišli jako slepi k houslím, a pak jiní, kteří jsou dnes komunisty. Tenkrát v květnu 1945 byly pro lidi podezřelé a pro kolaboranty jen dvě možnosti: přijít před očistnou komisi nebo před lidový soud, jež je mohly osvobodit, nebo se dát do strany, která se dostala k moci. Znáte někdo takové případy? Já ano. Po třech letech je jistě lépe, když už o těchto případech přestaneme mluvit a budeme myslet víc na dvouletku. Chyby se staly, očista nebyla provedena správně, ale prováděli ji lidé. Právo si stěžovat mají komunisté i nekomunisté. Ale nekomunisté přiznají, že to tak je, komunisté však nepřipustí, že přijali pod svá ochranná křídla řadu lidí, kterým by aspoň výstraha byla slušela.

Čištění v úřadech se provádělo ledabyle. Zejména tam, kde bylo málo zaměstnanců definitivních. A kdo pak z nás nekomunistů by neznal aspoň jeden případ, že byli odvoláni všichni nekomunisté a zůstali jen takoví, kteří se k nim v poslední chvíli dali? Jsou spolehlivým živlem ve straně, která tolik dbá na čistotu svých řad? Nekomunista připustí, že i v jeho straně jsou takoví lidé, ale komunista to briskně odmítne jako pomluvu.

2. Západ nebo Východ?

Kdo jsme prožili pražské povstání, nezapomeneme na úzkostné chvíle čekání po výzvách čs. rozhlasu, tlumočených anglicky, rusky a francouzsky, volajících o pomoc. Američané v Plzni, prý v Rokycanech, prý v Ruzyni. Neděle, pondělí, úterý, ani jediné letadlo nad Prahou. Ve středu ráno Rudá armáda osvobodila Prahu. Památný bleskový postup Berlín—Praha zůstane v našich myslích nesmazatelně zapsán.

Ptali jsme se, proč nám nepřišli Američané na pomoc. Naši komunisté věří bez výhrad, že Američané vzali Plzeň jen proto, že v ní je Škodovka, Prahu že nechali na holičkách jen proto, aby se nemohla zrodit lidově demokratická republika. Němci měli zničit v Praze komunisty a Američané v Plzni na to čekali. A že vůbec celá invase a celý postup přes Francii a zejména přes Německo byla procházka, při které je div Němci nevtali s prapory a s družičkami.

Že byla smluvena nějaká demarkační čára, jak bylo nutné, že politicky bylo přirozené, že ČSR bude osvobozena Rudou armádou, proto také Praha bude osvobozena Rudou armádou? Vojáci jsou zvyklí zachovávat dohody o demarkační čáře. Ale komunista namítne: když se na plovárně bude topit člověk, nepříjde ho vytáhnout plavčík ze sousední plovárny jen proto, že to není jeho rayon? A proč nepřijela naše západní armáda? Vždyť to byla přece naše armáda?! — A nekomunista musí pracně dokazovat, že to přece není žádná hana, jestliže Američané dodrželi úmluvu, že se zastaví na čáře Karlovy Vary—Plzeň—Budějovice. Že nikoho z nás nenapadne mluvit o tom, proč na př. povstání ve Varšavě byla masakrována Němci v době, kdy Rudá armáda stála na předměstí, proč ztroskotalo slovenské povstání, neboť jako laici musíme věřit velitelům Rudé armády, kteří přece věděli, co mohou a co nemohou dělat, neboť jen oni znali celou situaci a strategii.

Nekomunista nepochopí, proč je nutné se rozčilovat, že Američané nepřišli Prahu zachránit, když přece velitel divise musí poslechnout velitele sboru, ten velitele armády a ten vrchního velitele expedičního sboru. A o demarkační čáře je možno si přečíst report generála Eisenhowera. Vrchní velitel Spojenců přece nemohl riskovat otevřené nepřátelství vůči armádě, která nesla nejtěžší břímě války na svých bedrech. To je pro nás jasné. Ale co vytýkáme našim komunistům: že strategické jednání vojáků vykládají jako tašky politiků, kapitalistů atd., viz případ Plzeň a Škodovky.

3. Protekce

Komunisté za první republiky velmi ostře bojovali proti protekci a vyjadřovali se o ní slovy jasnými a nedvojsmyslnými. Co je protekce? Jestliže kdokoliv požaduje nějakou úsluhu nebo výjimku jen z titulu známosti nebo příslušnosti k nějakému celku bez ohledu na kvalifikaci. Chce-li, aby se jemu měřilo jinak než těm druhým. Jestliže tedy sleduje jen svůj prospěch.

A jak je tomu nyní? Každý personální referent v kterémkoliv úřadě potvrdí, že protekce nikdy u nás nebyla tak jako nyní. Ať běží o jakoukoliv personální věc, přispívají se na žádosti jména interventů nebo korporací, které mají zájem. Jakékoliv opatření úřadu se neposuzuje podle své povahy, ale podle toho, kdo je provedl nebo nařídil a koho postihuje. A opět může každý nekomunista-referent kteréhokoliv úřadu potvrdit, že týká-li se nějaký případ komunisty, přijde velmi brzy intervence některého vlivného komunisty, sekretariátu, poslaneckého klubu. Komunisté se o své členy starají vskutku otcovsky a mateřsky v pravém smyslu toho slova. Je nutno přiznat, že od svých členů požadují velmi dobrý výkon a nezastanou se nikoho, kdo je skutečným darebákem. Ale často nerozhoduje, aby se nějaký personální akt provedl jako trest, ale že bylo nutné jej provést, na př. přeložení přebytečného zaměstnance na jiné místo. To pak komunisté dovedou nasadit páky a většinou vyhrávají, bez ohledu na to, že opatření postihne někoho, kdo měl silnější důvody, ale neměl jediné: jejich legitimaci.

Proto personální referenti se obávají udělat něco, co by postihlo komunistu. Odnášejí to příslušníci stran jiných nebo neorganizovaných. Proto slibovaná restrikce se nemůže hnout, proto ostatní politické strany vyčítají svým příslušníkům-referentům, že nehájí dostatečně členy své strany. Když ministr V. Kopecký prohlásil, že komunisté dávají bedlivě pozor, koho to přijímají do ministerstev, která mají obsazena, prozradil jen stav, který je již znám, ale o němž se jen šeptalo. Je to ovšem nebezpečné pro komunistickou stranu, neboť takováto personální politika podkopává důvěru a přináší-li hlasy jedinců, jimž pomohla jejich matriková příslušnost k straně, odhání jim však mnoho neorganizovaných, kteří s nimi sympatisovali. Je pravda, že komunisté proto usilují o největší počet členů, poněvadž dobře znají mentalitu našeho člověka. Přestup z jedné strany do druhé není u nás zjevem obvyklým, stejně jako přestup z jedné církve do druhé, ovšem s výjimkou dob převratných a revolučních, viz vystupování z církve v letech 1918—20 a květnové období 1945.

Protekce je zjev nezdravý, a v tom se liší komunisté od nekomunistů. Ne snad v tom, že by nekomunisté, pokud mají vliv, neprosazovali své členy, ale řídí se spíše zásadou, že neprosazují své členy jen proto, že jsou jejich členy. Komunisté jsou zásadovější, ale bohužel v této věci ke škodě věci, státu i své.

4. Církevnictví

Já národní socialista, ty sociální demokrat, on lidovec, my jsme ve svých stranách proto, že své straně věříme, že se nám zamlouvá její program a že jsou nám sympatičtější její vedoucí. Dostanu-li se do debaty s komunistou, připustím, že moje strana v určité věci to nedělá dobře, že to dokonce dělá špatně, že s tím a s tím nesouhlasím. A někdy i sednu a napíši o tom do novin, nebo o tom promluví na plenární schůzi, nebo v nějaké radě či komisi strany.

Ale komunistu nepřipustí, že by jeho strana něco dělala špatně, že by mohla nemít pravdu. Dogmatika je něco, co charakterizuje komunistu. Ať myslíte na kterýkoliv podnik komunistické strany, na průvody, projevy, brigády, všude vidíte a cítíte, jak je to strana disciplinovaných straníků. Chce se vám často jim závidět. Prvního máje není komunisty, který by nešel v průvodu. Člen-

stvo je pevně organizováno v desítkách, podrobuje se dobrovolné kontrole, nikde nenajdete tolik obětavosti a nadšení, jako je tomu v této straně.

A přece se nám zdá, že československému člověku je taková disciplína něčím nepřirozeným. My chceme mudrovat, přemýšlet o všem. Když jsme byli totálně nasazení, naučili jsme se od dělníků, kteří byli při montážích postaveni před určitý úkol, že je nutné si o tom nejdřív podebatovat. Jak na to, kdo udělá to, kdo ono, kde se nasadí, kde se to podepře, kdo to podrží. Do ničeho se nehrnulí, ale když se pak do něčeho dali, šlo to jako na drátku. A takový je i poměr prostého československého občana k politice. Nepřijímat nic hotového, ať to říká Gottwald, Zenkl, Laušman nebo Šrámek. Přemýšlet o všem, podebatovat, zahubovat, a teprve když o tom všem dobře rozvážil, pak se do toho jde.

A nám, nekomunistům, hodně vadí, že politické vyznání komunistické se stává vyznáním církevním. Je pravda, komunisté se opírají o systém nejdůkladněji zpracovaný. Ale v každém systému může být nějaká trhlina, každý se musí zdokonalovat (vždyť o tom platí nějaké zásady dialektického materialismu), proto jej chceme přijímat jako věc časnou a ne věčnou, neměnicí se.

A konečně ještě jedna věc vadí na cestě k dorozumění: nedostatek důvěry. Na straně nekomunistů je vůči komunistům nedůvěra, ale ne taková, která by se nedala odstraňovat aspoň v některých věcech. Nikdo z nás nevysloví o komunistech soud, který by je snižoval jako občany. Ale z jejich řad ta a tam slyšíme slova o zrádcích, o fašistech, o zaprodancích kapitalistů, Západu a pod. Taková slova bolí a pálí. Jestliže soudce rozhodne podle psaných zákonů (jež platí), pak nemá komunistický poslanec napadat soudce, ale zákon a snažit se ho změnit. A ten, kdo hájí onoho soudce, není zrádce lidové demokratické republiky. Stejně tak staropensista, který vykřikne, že by bylo třeba zrušit zbytečná ministerstva, není nepřítelem ÚRO.

Rozhovory s komunisty jsou nyní v předvolební době denní stravou snad každého nekomunisty. My hájíme pravdu, ke které jsme dospěli svým přemýšlením, pozorováním, usuzováním. Komunisté hájí pravdu, ke které dospěli svým přemýšlením, pozorováním a usuzováním. Mluvíme stejnými jazyky, mluvíme o stejných věcech (na př. o demokracii), ale nerozumíme si. Jsme odpůrci, ale nebudme nepřáteli! Katolictví dlouho udržovalo evropské lidství v přesvědčení, že církev římskokatolická je největší a jediná a nechtěla přiznat, že jsou na světě náboženství s větším počtem vyznavačů, než je ona. Také komunisté si musí uvědomit, že na světě nejsou jen oni, že ti druzí také mají své ideály, také pro něco žijí, pro něco pracují. Že jsou zkrátka také lidmi a chtějí jimi zůstat, i když věří něčemu jinému, než věří oni.

Evžen Erdély

Dnešní Maďarsko

Vrátil jsem se do Maďarska po třiceti letech jako žurnalista, který zem i lidi velmi dobře znal. Můj první dojem je, že mocenský boj je tu ukončen. Maďarsko nemá moře ani hranici se Západem. Náleží k sovětské sféře.

V Budapešti vidíme jen velmi málo ruských důstojníků a vojáků; jinak je tomu na venkově. Velice těžký je tribut, který je Maďarsku zaplatit za prohranou válku. Rozpočet pro rok 1948 vykazuje na reparačních plátech 25 mil. dolarů pro Rusko, 10 mil. dolarů pro Jugoslaviu a 4.4 mil. dolarů pro Československo. Na průmyslových reparacích musí Maďarsko odvést v tomto roce 570 mil. forintů, mimo to vydává na ruskou okupační armádu 20 mil. forintů v průmyslových hodnotách, 44 milionů forintů na ruské dopravní spoje a 10,400,000 fo-

rintů na stravování ruské armády, celkem 98 mil. forintů ve prospěch ruské armády.

Dnešní vládci Maďarska

se rekrutují po většině ze staré bolševické gardy, která se před 29 lety chopila pod vedením Béla Kuny moci. **Mathias Rákosi** byl v roce 1919 mladým mužem, s hustým černým vousem a byl tenkrát zástupcem komisaře pro průmysl. Později byl **Horthym** uvězněn a odsouzen k 15 letům těžkého žaláře. Většinu trestu si odpykal, ale dovedl využít času ve vězení. Naučil se tam anglicky, francouzsky a německy. Ruský uměl již z doby svého ruského zajetí. Po propuštění se odebral ihned do Ruska a podrobil se v Moskvě výcviku, speciálnímu školení pro vyšší sovětské činovníky. Dnes nemá již černý vous, je plešatý a tlustý, nicméně temperament ho neopustil.

I jiní jeho dnešní spolupracovníci prošli v Moskvě výcvikovými kursy. Tak ku příkladu dnešní ministr pro průmysl **Ernest Geroe**, který je proslulý i v cizině pro energii, s níž se ujal rekonstrukce země. O tom se vyprávějí hotové pohádky. Jeho kolega **Zoltán Vas** se zdá neméně energický. Byl starostou města Budapešti po osvobození a v této hodnosti se postaral v neuvěřitelně krátké době o obnovení dodávky elektrického proudu a plynu. Obchodníkům nařídil, že musejí přinést do svých kramů zboží i v takovém případě, že by je museli nést sami na zádech. Malé přívržence Szálasiho, tak zv. „kissnyilasok“, zničil pouhým pokrčením ramen; ti byli nakonec šťastni, že mohli zmizet v řadách mas, kterých bylo použito pro obnovovací práce. Tam žili a pracovali za polévku a krajíc chleba po celé dlouhé měsíce. Pak je tu **Imre Vajda**, který žil od roku 1919 ve Vídni, a mnoho jiných, kteří se vrátili z vyhnanství. O Bélu Kunovi a jeho nejužších spolupracovnících se dnes nemluví, ale přesto je to atmosféra z roku 1919, která zde panuje.

„Mélo by nám být zase třicet let,“ řekl mi jeden z bojovníků staré gardy, který dlouhá léta žil v Paříži, Moskvě a Tiflisu. „Ano, kdo převezme moc z našich rukou až my zde nebudeme?“ S generací, která mezitím vyrostla, se nedá počítat; vyrostla pod **Horthym**, tímto praotcem všeho fašismu, který své odpůrce posílal do Šiofoku, Orgovánu atd. a statisíce jich nechal odpravit od Němců. Dnes však mnohým se zdá, že jeho hrůzovláda nebyla tak hrozná, protože jim potom bylo prodělat ještě vládu Szálasiho a jeho pochopů, proti kterým se ovšem **Horthy** zdá jako ctihodný „pater familias“.

Ne, těmto lidem nelze věřit, jsou sami fašismem nakaženi; proto jsme se obrátili přímo k těm nejmladším. Již v prvním roce po válce byla zřízena komunistická kolegia, do kterých byli přijímáni pouze synové malých sedláků, malých živnostníků a dělníků rodin. Dnes je takových kolegií přes 130. V celkovém rámci vyučovacím je nutno se zmínit o radikální reformě celkového učebního plánu všech škol, od elementárních až po středněškolské. Zásluhu o nové školní knihy má ministr vyučování **Ortutay**, který se postaral o papír, kterého je velmi málo, takže noviny zde vycházejí na papíře, jakého pro podobný účel nikdy nebylo použito. Zajímavé je, že nové školské knihy však mají velmi vysokou úroveň, což potvrzují nezaujatí lidé s akademickým vzděláním, otcové synů a dcer. Z nových kolegií a jiných nových škol vyjdou za deset let mladí lidé, které bude možno již zařadit a kteří později převezmou správu země.

Dnešní generace

třicátníků, čtyřiatřicátníků a i padesátníků je pro zemi ztracena. Jsou všichni stejného zrna, mlčí a přitom pohlížejí toužebně na Západ.

„Več doufáte?“ tázal jsem se jednoho z nich.

„Ve válku — jen ve válku, tak jako teď to nemůže zůstat, není to možné, Maďarsko zajde!“

Podobné argumenty jsem slyšel již před pětadvá-

ceti lety v Maďarsku, Německu a všude tam, kde vládnoucí vrstva, zbavena moci, toužila po starém postavení. — Pravda, jednou se jí to podařilo, dostala se zpět k moci, ale bude tomu tak i tentokrát?

Pochybuji, v Maďarsku je dnešní režim již tři roky stár a vyvrátil starý pořádek dokonale, ačkoli se musí přiznat, že ještě na venkově zůstaly staré správní formy zachovány.

Pohled na Budapešť

Zajímavé je, že čistě povrchně to vypadá v Maďarsku tak, jako bychom žili ve vítězné zemi. Prudký život tepe v hlavním městě a obchody rostou v zříceninách města jako houby po dešti. Nechce se věřit, že se zde bojovalo po celé měsíce od domu k domu, ačkoli trosky na všech stranách nás o tom přesvědčují. Anglo-americké bomby a ruské dělostřelectvo krutě řádily, v mnohých troskách leží dodnes sta lidí nepohřbeno. A přece jaký život!

Podivná je odpověď, kterou obdržíme: „Ano, obchody rostou a baráky se opravují. Nesmíte zapomenout, že jsme nezrušili domovní vlastnictví. Mnoho lidí se vrátilo a dostalo svůj domovní majetek běže všeho zpět. Dostali domy, ale nemají peníze, aby je dali opravit. Beton, železo a ostatní materiály k stavbě potřebné jsou obhospodařovány. Když někdo chce stavět z trosk materiálu, které zde zbyly po vybombardovaných domech, tak proti tomu nic nemáme, naopak to podporujeme, jelikož to zmenšuje počet nezaměstnaných, kterých teď v zimě je asi 80.000, většinou zemědělských dělníků. Bude to trvat ostatně velmi dlouho, než budeme bez nezaměstnaných. Majitel domu nechá dům opravit, ponejvíce zařídí přístřešek, aby ho mohl pronajmout k obchodním účelům, a obchodníkovi to stačí, i když je činže velmi vysoká. Oběma je jedno, že úřady po roce dům uzavrou, jelikož ohrožuje bezpečnost, i tak se to vyplatilo.“

Proto vidíme tolik lidí se zaměstnávat s různým harpádím se zřícených domů. Cihly a ostatní věci se upotřebí pro opravy anebo se dokonce postaví nový dům. Něco se koupí také na černém trhu. Ale i k tomu se staví úřady jako když nic nevidí, neboť všichni si přejí, aby se hlavní město zaskvělo co možná nejdříve ve staré nádheře; továrny mohou nějaký ten měsíc počkat. Konec konců je černý trh se stavebním materiálem jediným takovým trhem v celé zemi. Všechny potraviny jsou volné a obchody jsou jimi přecpány. Je až ku podivu, jaký nadbytek potravin zde vidíme a jaký zde vládne život. Na každém nároží je hospoda a všechny jsou nabitě od rána až do jedenácti hodin v noci, kdy je uzavírací hodina. Je známo, že Maďar jedl vždy více a lépe než jeho sousedé. Jidlo je v jeho životě velice důležitým faktorem, lhotejno zda se jedná o člověka z „horních deseti tisíc“ nebo o posledního beřára. V každé domácnosti se vaří ještě teď dvakrát denně. Netřeba podotýkat, že se i příslušně pije. Ptáte se, jak je to možné, když ceny jsou poměrně vysoké a platy, zvláště nižších kategorií, nízké. Zde podám

přehled cen

nejdůležitějších životních potřeb, jak jsem je zjistil v hlavní tržnici v Budapešti. I tam jsem našel všeho velkého nadbytek; je tam všechno, co hrdlo ráčí, maso, ryby, vejce, zvěřina, ovoce, cukr atd. Nuže:

Živé ryby: 13—15 forintů (úřední cena forintů jest 4.23 Kčs), mořské fillet: 30 for., sýr: 12—15 for., máslo: 1 kg 29 for., drubež: 12 for., zimní salám: 1 kg 48 for., uzené maso: 1 kg 20 for., cukr: 1 kg 12—14 for., vepřové: 13—18 for., hovězí: 1 kg 7 for., špek: 1 kg 22—26 for., uzený špek: 22—26 for., zajíc: 5 for., šunka: 1 kg 30 for., párky: 1 kg 12 for., jablka 1 kg 3—6 for., sušené švestky: 8 for., mák: 1 kg 32 for., ořechy: 1 kg 10 for., mandle: 1 kg 48 for., 1 litr vína: 7—10 for., 1 l rumu: 35 for., 1 l kořalky: 72 for., 1 kg čokoládových bonbonů: 69—98 for., 1 citron: 1—2 for., 1 kg zelí: 1.50 for., 1 kg cibule: 2.30 for., 1 kg bobů, které nikdo nekoupí, protože za obležení celá Bu-

dapešť po měsíce jedla jen boby: 3 for., krabička sardinek 7.60 for. a 1 vajíčko 0.80 for.

Pomocný dělník má podle kolektivní smlouvy 120 for. týdně, kvalifikovaný 170 až 200. Horníci, kteří tvoří dělnickou šlechtu, mají až 300 for. týdně (podobně vysoké mzdy měli již za Sálazsiho), k platu přistupuje byt, světlo, otop. Ženy, které jsem zastihl v tržnici, přináležely většínou k této třídě, ačkoli mají ještě jiné možnosti k nákupu levných životních potřeb v různých komunistických nebo soc. demokratických nákupnách. Tak na př. stojí pár bot v komunistické nákupně 56 for., na volném trhu 110 for. Klobouk v nákupně 80 for., jinak 141 for. Ale ani nejlépe placení dělníci si nemohou koupit kravatu za 78 for., nylonové šle za 90 for. nebo persiánový kožich za 11.500 for. Obvyčejný, byť i velmi vzhledný beráncí kožich přijde na 1800 až 2100 for.

Kdo tedy vlastně kupuje tyto věci? Žurnalista má 1700 až 2400 for. měsíčně a nejvyšší možný plat je asi 3200 for., z kterého po daňových srážkách nezůstane více než 2500 for. Patrně jsou to činovníci nejvyšších kategorií, ale několik jejich manželek mne ujistilo, že si to také nemohou dovolit. Zbývají tedy cizinci, ale těch je nyní v Budapešti velmi málo. Pravda, jsou zde ještě velkostatkáři, ale i ti utrpěli pozemkovou reformou veliké ztráty, jejich majetek je omezen na pouhých 120 hektarů půdy s výjimkou několika málo „vlasteneckých rodin“, kterým bylo ponecháno 300 hektarů.

Finance

Neuvěřitelné množství peněz mají obchodníci. Přes inflaci, která dosáhla astronomických cifer, jest ještě stále veliký nadbytek soukromých peněz, ačkoliv bylo vydáno celkem jen 11 milionů nových forintových bankovek. Na nepřihlášení cizích valut, zlata a klenotů jsou drakonické tresty. Částečné vysvětlení nalezneme snad v tom, že je zde mnoho lidí, kteří „podědili“ po židech, nevrátivších se z koncentráků. Tito lidé své dědictví proměňují za auta, a luxusní předměty, které jsou k dostání. Ze 700.000 maďarských židů se většina nevrátila, jejich majetek byl dán dobrým ariječům k uschování. Také zde je dlužno hledat nákupčí luxusních věcí, ke kterým lze ještě připočíst bídně placené státní úředníky, kteří po většině propadli nezřízené korupci, která začíná 10 forinty a končí statisíci.

Přes všechny uvedené okolnosti stojí stát na pevné základně. Není obavy, že by maďarský stát propadl znovu inflaci, vzpomínka na ni je ještě velmi živá a proto si žádá vláda nedovoli lehkomyšlně operovat s financemi. Letošní rozpočet vykazuje 7526 milionů for. vydání a 7554 milionů příjmů (při oběhu bankovek za 2 miliardy forintů), vykazuje tedy 22 milionů přebytku, zatím co ještě minulého roku byl 375 miliony deficitní. Krátkodobé půjčky u Národní banky platí vláda velmi přesně, ačkoli je ve svých příjmech odkázána pouze na daně a splátky. Letošní rozpočet pamatuje na hospodářské investice tříletého plánu částkou 800 milionů, kdežto na reparace připadne 1,347,000.000 forintů. To je právě ten důvod, proč stát nechává běžet věci jak jdou. Je to zajímavý způsob vládnutí ve státě s komunistickým vedením, který kděkoho udiví.

Politika komunistů

O komunistech se má nepravěm za to, že podnikají velmi rádi nákladné experimenty, ale maďarští komunisté mají již svoje zkušenosti a proto vedou stát svým vlastním způsobem. Tak na př. zrušili bez jakéhokoli ohlášení ministerstvo informací a jeho agendu převzalo předsednictvo vlády a ministerstvo zahraničí. Malým živnostníkům vláda nejen neublížila, ale dokonce jim lichotí, jelikož ví, že je veřejnost na jejich služby odkázána a konec konců z jejich činnosti i pro stát vzniká užitek. Jejich výrobky hrají i v mezinárodním obchodním styku důležitou roli. Co se týče velkoobchodu, nemá vláda chuť ho nahra-

dit novým distribučním státním aparátem s veškerou korupcí, která je s ním spojena.

Rozstrílené vnitřní město Budapešti bylo jakž takž znovuzřízeno, zejména byly dány do pořádku komunikační spoje; taktéž se stalo i na venkově. Muže se říci, že sedláci čerpají znovu důvěru a že důvěrují i novým penězům. Zajímavé bylo počínání vlády vůči bývalým přívržencům Horthyho a Sálazsiho, o kterých se vyjádřil Rákosi, jehož slovo dnes znamená více než všech ostatních prominentů: „Tito lidé nejsou fašisty, nikoli, malý člověk fašisty podporoval, protože musel.“ To znamená, že byli pardonováni všichni ti, kteří se nyní přihlásili do komunistické strany, zatím co ti, kteří zůstali v opozici, jako ku příkladu starý vůdce soc. demokratické strany Karl Peyer, byli bez milosti zničeni, vyhnáni ze země a označeni za zrádce vlasti. Strana Peyerova pluje nyní v jejich vodách a pan Rákosi se činí, aby všichni byli s ním zajedno. Jeho popularita je i na venkově veliká, dovede se vždy mistrně přizpůsobit místním požadavkům a obyčejům. Nevadí mu, že on, komunistický vůdce, se zúčastní církevní slavnosti svěcení kostelních zvonů, naopak, nechá se rád fotografovat, jak potřásá rukou faráře, jsa obklopen katolickými hodnostáři. Tato drobná práce se mu vyplácí, je nyní populární i mezi konservativními sedláky, ba podařilo se mu vytvořit něco jako komunisticko-katolické úderné oddíly, maďarskou zvláštnost.

Oposice

Ovšem, zem proto není zdaleka komunistická a je ještě stále velmi mnoho lidí, kteří zůstali odpůrci režimu. Mezi prvními nutno jmenovat Stefana Mindszentyho, maďarského kardinála-primasa, který třímá dosud vysoko prapor vzpoury, ačkoli mu bylo nejednou naznačeno, že se s ním udělá krátký proces. Mohli jsme ho již dávno odstranit, říkají komunisté, protože materiálu proti němu je tolik, že by stačil i pro obyčejný řádný soud, ale ani nás nenapadne tak učinit, vytvořili bychom legendu a dali církvi to, co potřebuje: „mučedníka“! Tak hloupí nejsme, přerušili bychom tím konsolidaci země na mnoho roků, možná na celá desetiletí. Dále je třeba se zmínit o aristokratech, kterým režim přirozeně velmi ublížil. Tito doufají ve válku jako jedinou záchranu. Co se týče sedláků, je jistě i mezi nimi mnoho lidí, kteří nevěří ve stálost režimu a proto také odmítli půdu, která jim byla z titulu pozemkové reformy přidělena. Většina jich však ji přijala a bude ji bránit proti komukoli i proti oněm 40.000 ozbrojencům, kteří stojí v západním Rakousku a představují zbytek staré maďarské vojenské moci. Aristokratům tedy nic jiného nezbyvalo než se ohlédnout po zaměstnání. Tak nalézáme na příklad knížete Eszterházyho na význačném místě v mydlářském průmyslu, kde dělá znamenité obchody. Hrabě Bethlen je poradcem jednoho soukromého bankéře a hrabě Szécsenyi dělá rovněž bankovního úředníka. Hraběnka Bethlenová, vdova po ministerském premiérovi, požádala vládu o udělení pense cestou milosti a tato jí byla poskytnuta.

K dalším odpůrcům režimu nutno počítat příslušníky gentry a většinu obchodníků a průmyslníků, při čemž si musíme uvědomit, že do dneška nebyla ani polovina maďarského průmyslu znárodněna. O tom se teprve nyní začíná uvažovat. V první řadě mají přijít na pořad banky (asi 260 ústavů) a velkoobchody. Zajímavé je, že mezi odpůrci režimu nalézáme velmi mnoho židů, ačkoli je pravdou, že by se židé bez zásahu Rudé armády osvobodili země od Sálazsiho banditů nedožili.

Tři roky režimu upevnily jeho moc, ostatní obstará policie, která je vždy připravena zakročit. Na každém nároží ulice stojí v Budapešti policejní hlídka po zuby ozbrojená, to se nedá přehlédnout.

Nikoli, plané jsou všechny naděje, které počítají se změnou v této části Evropy. Zůstane-li to tak jako nyní, je však jisto, že Maďarsko bude za deset let jednou z nejbohatších a nejpěšnějších zemí Evropy.

literatura a umění

Pierre Hervé

Marxisté proti existencialismu

(Sommes nous enfermés?)

Buď slyšena i druhá strana. Zajisté není příčin, když jsme zde poskytli místo Sartrovu článku, který nás heslovitě seznámil s politickým myšlením existencialismu, abychom nevslechli též jeho odpůrce. V téže revui »Action« (nikoli »Combat« - jak bylo omylem uvedeno), z níž jsme citovali Sartrův článek, vyšel 4. ledna 1945 článek marxistického myslitele mladé generace Pierra Hervé. Úvodem nutno zdůraznit, že marxisté mají v dnešním francouzském myšlení silné posice a jsou velmi váženi vzhledem k vlastním myšlenkovým hodnotám, nejnepříjemněji dokonce bez souvislosti s otázkami praktické politiky.

Shrneme-li již nyní základní poznatky ze všech kritik existencialismu, můžeme je rozdělit podle principů, k nimž se kritizující klásí. Jsou tři. Katolíci postrádají v existencialismu Boha, marxisté pocit solidarity s dělnickým hnutím, a konečně prof. dr. V. Cerný, který podal dosud nejpronikavější rozbor existenciální filosofie, vytýká mu, že ukazuje pouze jednu tvář života; pesimistickou. Hledá jeho doplnění v principu osobnostním, kterým ovšem není míněn kult osobnosti, nýbrž její harmonické rozvíjení, v němž prof. Cerný právem vidí cíl každého hodnotného lidského úsilí. U všech těchto kritik můžeme spíše mluvit o doplňování existencialismu než o jeho odmítání.

Srovnáme-li existencialismus jako poválečné pesimistické hnutí se surrealismem v podobné funkci po první světové válce, vidíme, že dnes se svět nehodlá spokojit myšlením, jež by bylo pouze prvním dějstvím hry jinak neznámé: ztroskotáním poměrů dosavadních, kterým by se vytvořila »tabula rasa«. Každý, kdo se existencialismem seriosně obírá — netřeba snad zvláště odmítat kavárenské snoby, kteří jej také »provazují« — hledá již od počátku další dějství této myšlenkové hry. Svět chce vidět obrysy nové budovy dřív, než zbourá starou. Generace, která prožila dvě války, se nespokojí výlučně záporným nazíráním věcí. Hledá aktivní prvky, a tam, kde nejsou, je kriticky připojuje. Donutí tyto kritiky Sartra a jeho spolupracovníky, aby přistoupili k druhému jednání svého existenciálního dramatu? Přijme Sartre některé z podávaných řešení, nebo přijde s vlastním?

Jsme uzavřeni?

Lze pozorovat dvojí postoj k lidskému neštěstí; jedni považují bídu za nástroj obchodu, spekulace, kariéry; druhí v ní vidí utrpení, které lze zmírnit praktickými a rozumnými prostředky, takovou organizační společností, která by vzešla ze zápasu zúčastněných stran. Profesor apologetiky na pářížském katolickém Institutu abbé de Broglie napsal v »Dějínách náboženství« r. 1897:

»Kdyby jednou přišla doba, ve které díky vědeckému pokroku by se stal viditelný svět známější a pevněji ovladatelný lidskými silami, a byl pro člověka šťastným domovem, v němž by byly ukojeny všechny jeho instinkty rozumové a mravní, všechny potřeby jeho ducha i těla, dalo by se předpokládat, že tato doba pozemské blaženosti by odzvonila veškerému náboženství, že by se chrám zavřely a víra by zmizela s povrchu zemského. Ale tohoto nebezpečí se nemusíme bát, či, chceme-li, nemáme naděje na takové štěstí.«

Nelze lépe položit celý problém. Nenasyčenost, rozpolcenost a úzkost jsou kořeny každé mystické víry. Metafyzické iracionálně je produktem společnosti, která je iracionálně organizována. Humanismus prohlašoval vždy, že poznání a ovládnutí přirozených sil je lékem proti všem neduhům společnosti i jednotlivce. Není absolutních protimluvů, není neřešitelných problémů: marxismus v sobě zahrnuje onen přísný optimismus, který vidí v akci základní hodnotu svého chápání světa, který je otevřen nadějím i nárokům lidstva.

Jacques Prévert* mi jednoho dne řekl, že existencialisté mu připomínají opilce na náměstí Svornosti.**) Vycházejí z některého z amerických barů, pokouší se přejít náměstí. Vrávoravě vykoná polovinu cesty a zavěsí se na mříži, která obepíná obelisk. Jelikož alkohol způsobuje stále hlubší a hlubší zmatek v jeho smyslu pro rovnováhu, neodhodlá se k tomu, aby opustil tento jediný pevný bod svého kymácejícího se světa. Postupuje, přidržuje se mříže, jde, stále jde. A při tom se točí dokola. Přijde okamžik, kdy se zastaví a zoufale vykřikne: »Běda, zavřeli mě, ničemové!«

Také existencialista volá: »Jsme zavřeni!« A je zřejmé, že církev ochránitelka hledí milostivě na tyto ubožáky a filosofické zoufalce, kteří hledají Boha, chodíce dokola kolem obelisku. Kněží prohlašují: »Atheista je nutně nešťasten.« Jak by potom neměli soucit s takovýmto živým důkazem zdánlivé pravdy svých tvrzení?

Pesimistická literatura

Nemám nic proti tomu, čemu se říká »literatura pesimismu«. Nesouhlasím s Bourgetem, který v předmluvě ke svému románu »Barikáda« pokládá za zločinnou Lassalovu větu: »Je nutné poučit lidi, že jsou nešťastní.« Karl Marx mnohokrát vyvodil onen aspekt uvědomění proletariátu, kterým je bolestný rozchod s konejšivými ilusemi. Občan nešťastný, člověk úzkostný, ale uvědomělý je vždy výše než šťastný otrok.

»Literatura pesimismu«, i když zoufající, se mi stále zdá být výše než romány »Červené knihovny«, obratně napsané s budovatelským cílem. Dílo talentu, dílo nadání se nemůže zrodit na rozkaz, ale pouze hlubokou účastí na dění ve světě, který chce vyjadřovat. Akce může poskytnout tuto účast. Nemyslím, že by bylo neúžitečné napsat román o skautech s vyprávěním každodenních dobrých skutků, ale bylo by směšné klást v opozici k talentované literatuře pesimismu dobré záměry, nic než dobré záměry. V této oblasti, jako v jiných, se hnutí projeví spíše pochodem než úvahami. Záleží na dílech. A studium marxistické dialektiky nikdy nenahradí romanopisci nebo básníkovi politickou akci, účast na souběžném dění, přítomnost mezi lidmi, kteří bojují s ním. Člověk může zešedivět nad díly Marxovými, jako kdysi zešedivěl nad díly Tomáše Aquinského: to mu ještě nedá možnost vyjádřit tragiku naší doby. Nestačí znát abstraktní pravdu, je třeba, aby ona pravda byla krví naší krve, masem našeho masa.

Nejlepším argumentem proti škodlivosti »literatury pesimismu«, který už v nic nedoufá, je účinná literatura pesimismu, otevřeně hledícího do budoucnosti. Marxismus se nikdy neztotožňoval s plochým humanismem, který činí z lásky k lidem cosi podobného zálibě, kterou má pes ve vlastním ohonu. Nietzsche napsal: »Láska k lidem bez vyšší myšlenky obětování je hloupost, která má v sobě zvířecí rysy. Láska k lidem získala své rozměry jedině díky vyšší náklonnosti. Ta jí dodala jemnost, okorenění ambrovou vůní...«

Naším prvním posláním vůči člověku je vůle vylopnout ze starého člověka nového, který je v něm přítomen, přiměti jej k tomu, aby vystoupil ze sebe, nad sebe. Je pravdou, že chceme po spisovatelích, aby nám řekli jazykem srozumitelným všem, že náš boj je legitimní. A proto zavrhneme »literaturu pesimismu«, která by nás chtěla uvěznit v mezích světa uzavřeného ve své beznaději. Odmítáme nároky této literatury na revolučnost, neboť není revoluční jinak, než proti své vůli. Je revoluční jen pro ty, kteří ji popírají; pro ty, kdož ji přijímají, je

*) Jacques Prévert, francouzský básník, známý scénarista Carnéových filmů: »Děti ráje«, »Den začíná«, a pod.

**) Place de la Concorde v Paříži. Obelisk, o němž Prévert mluví, byl dovezen 1836 z Luxoru v Egyptě a stojí nyní uprostřed náměstí.

reakční. Je-li spokojené svědomí hodno nenávisť — »Co je to spokojené svědomí?« říkal Léon Bloy. »To je přesvědčení, že člověk je dokonalým zvířetem...« — pak špatné svědomí, pěstováno systematicky, je zlem, které přispívá k tomu, že ve společnosti zůstává dále zakořeněn zmatek a úzkost.

Existence existencialisty

Existencialisté se domnívají, že jsou sami, kdo si kládou zásadní otázky: Proč jsem na světě? K čemu je má existence? Při tom si neuvědomují, že jsou jim tyto otázky zásadními právě proto, že jejich existence je bezcenná. Člověk vedle nich myslí na ony tvrdošíjné psy, které náhle poseďne touhou chytit v individualistickém pobíhání v kruhu konec vlastního ohonu. Je to zajímavé. Je to zvláštní. Je to vtipné. Ale není problému samotného o sobě; není-li jiných, než ty, které se zajímají o lidstvo. Budeme-li zkoumat, jaký konkrétní význam má toto kladení si absurdních problémů, dojdeme bez námahy k závěru, že lidská společnost je roztržena a že to má své důvody. Bylo by hloupostí zaujmout vůči literárnímu a filosofickému projevu beznaděje stanovisko naprosto záporné. Bylo by zjednodušováním odsuzovat nadobro filosofii, která vidí své ústřední thema ve slepé uličce. Naši existencialisté to činí. Pro katolíky jsou svědectvím ubohosti člověka bez Boha. Pro nás jsou — a sami přiznávají, že je to vážnější — svědectvím člověka opuštěného, intelektuála, jehož moderní kapitalistická společnost nutí, aby volil mezi beznadějí a komunismem. Budou mít výběr. Bud' učiní ze své beznaděje literární cukrovinku, kterou budou až do stáří předkládat generacím asi jako během dnů odpustků v Bretagni žebráci vystavují své vředy, nebo se uchýlí do vlažného lůna katolické církve, která má soustrast s pečlivě opatrovaným utrpením, anebo poznají, kolik kruté jasného pohledu na věci obsahuje komunismus ve svém praktickém optimismu.

život a instituce

S k a s

Hospodářské problémy politických stran

Významný hospodářský činitel jedné z našich politických stran poslal nám tuto úvahu. V průvodním dopise praví: »Věc o které píši, mne zaměstnává již dlouho, a dlouho jsem váhal, mám-li o tom psát. Ale nakonec jsem přišel k tomu názoru, že bude dobře tento problém otevřít a přispět tak k jeho uzrání, ať již v té nebo oné formě. Nedomnívám se, že by moje stanovisko bylo nejlepší a mé rozvinutí problému nejdokonalejší. Ale soudím, že by to mohlo být podnětem k prospěšné diskusi.«

Ať již projíždíme Prahou nebo jen malými okresními městy, brzy vzbudí naši pozornost honosné nápisy, které upozorňují, že je v tom domě umístěn sekretariát té či oné politické strany. Je tak tomu téměř v každém městě; jsou tam vždy sekretariáty všech politických stran, někde k tomu přistupuje ještě dům Svazu mládeže. Ujasňujeme si, že těch nápisů je daleko více, než jich bylo před válkou. Toto poznání nás přivádí k tomu, abychom začali uvažovat o hospodářství politických stran, neboť většina těchto označených domů je v národní správě dotyčné politické strany; v přídělovém řízení budou politické strany pravděpodobně o tyto domy žádat, a z valné většiny budou jim přiděleny. Na tuto zřejmou snahu politických stran o zajištění domovního majetku je mezi občanstvem reagováno různě. Jedna část veřejnosti vidí v tom vedle hrabivosti stran také touhu po mocenských pozicích, dru-

há část, zvláště ta nebydlící anebo špatně bydlící, vytýká, že přemírou kanceláří se ubírají bytové jednotky bytovému trhu, který stejně ve velkých městech je velmi napjatý. Konečně obchodnictvo a živnostnictvo nemile snáší, že při tom byly také zajištěny krámy a obchodní lokály pro politické a agitační účely, a to obyčejně na nejnvýhodnějších místech.

Nutno hned říci, že zásluhu o to, že toto zajišťování nabylo tak velkých rozměrů, mají hlavně velké oči místních politických veličin. Stačilo, aby jedna strana si zajistila nějaký objekt, aby se ihned i druhé strany v místě domáhaly přidělení rovnocenného majetku. Šlo to tak daleko, že v zájmu prestiže politických stran zřizovaly se čtyři sekretariáty místní, i když některá strana měla tam třeba jen několik desítek členů. Vedoucí hospodářští činitelé ústředí politických stran nejsou však touto přemírou zajištěného majetku a hlavně přemírou sekretariátů nadšeni, neboť dovedou posoudit, že nemohou dlouho tak velkou režii unést a uhrazovat.

Snad nebude na škodu, podrobíme-li tyto problémy podrobně objektivní úvaze, a to jak s hlediska politických stran, tak také s hlediska veřejnosti, které se to také dotýká, a konečně také s hlediska státu, jehož jsou tyto strany hlavními sloupy a který k tomu nemůže zůstat lhostejný. Pokusíme se zvážit nestranné výhody i nevýhody tohoto nového hospodaření politických stran, aniž bychom si činili nárok na úplnost. Ponecháváme k diskusi doplnění a formulování tohoto problému. Snad se při tom dotkneme několika otázek, které dosud nebyly předmětem veřejné diskuse a o kterých se uvažovalo zatím jen v úzkých a zasvěcených kroužcích politických činitelů. Soudíme však, že bude lépe, bude-li to probráno veřejně a bude-li veřejnost poučena o pravé podstatě celé věci.

Chceme-li tento problém zachytit a probrat v celé šíři, musíme začít

hospodářstvím politických stran před válkou.

Je známo, že příspěvky, které vybíraly politické strany od svých členů, nikdy nestačily na to, aby mohly z nich být udržovány celé aparáty, které se již tenkrát rozrůstaly do značných rozměrů. Nutno ovšem hned říci, že tyto aparáty nesloužily jen čistě vnitřním a politickým účelům jednotlivých stran, nýbrž že také už vykonávaly určitý kus služby veřejnosti. Sekretariáty politických stran do značné míry sloužily svým členům, a mnohdy i nečlenům, jako poradny v různých záležitostech, vypracovávaly se tam žádosti a podání, podnikaly se intervence, a ne vždy jen v politickém zájmu. Často sloužily jako zprostředkovatelny práce, krátce, jejich okruh působnosti se rozšířil tak, že do určité míry byly jakýmsi prostředníkem mezi občanstvem a úřady.

Ale nebyli to jen sekretariáty a zaměstnanci strany, na které potřebovaly tehdy politické strany peníze. Je také dobře známo, že téměř na všechny časopisy politických stran se doplácelo, a to v některých případech velmi značně. Byly sice výjimky, kde dobří hospodáři a organizátoři dovedli vybudovat časopisy soběstačné nebo dokonce vynášející, ale v průměru bylo na politický tisk dopláceno mnoho. Do určité míry tyto deficity nesly jednotlivé tiskařské podniky, které z výtěžku obchodních prací doplácely na noviny, a tím se obyčejně zakrývaly. Ale to všechno nestačilo k úhradě deficitů.

Čas od času přišly volby, které teprve kladly velké požadavky na stranické pokladny. Kdyby mohlo být veřejnosti sděleno, jak velké částky vydávaly na volby některé politické strany, na příklad agrárníci a národní demokráti, užasla by, kolik tisíc stál každý získaný nový hlas. Již tenkrát se šeptalo ve veřejnosti, že k těmto účelům bylo přispíváno politickým stranám, zvláště těm, které byly tenkrát ve vládě, z určitých vládních fondů. (Ale tvrdilo se také tenkrát, že byla poskytnuta často vydatná pomoc i stranám opozičním, ať už z důvodů, aby

mohly tak konkurovat a škodit stranám, které nebyly po chuti tehdejší největší vládnoucí straně, nebo také z důvodů jiných, jak se ukázalo dodatečně po osvobození v případě podpory henleinovcům).

Je ovšem třeba poznamenat, že i když to byly někdy částky značné, nebylo to tak mnoho, jak se veřejnost domnívala, a jak by také politické strany potřebovaly. Byly pokusy pomoci politickým stranám nepřímými způsoby. Bylo tak zvané politické uhlí a některé podobné věci, které však také vcelku mnoho neznamenaly. Za prvé republiky byla to jen agrární strana, která měla stále a velmi vydatné zdroje příjmů. Byly to hlavně, mimo příjmy z různých těchto zemědělských svazů a korporací, příjmy z lihu a z cukru, které obnášely ročně až desítky milionů.

Poněvadž téměř všechny politické strany, nevyjímaje ani stranu agrární, měly stále nedostatek peněz, a poněvadž pro politické činitele to bylo mnohdy velmi nepřijemné a také politicky neúnosné, aby opatrovali peníze, vyvinul se v každé politické straně typ muže v pozadí, který tyto věci obstarával. Byl to obyčejně vedoucí nějakých velkých hospodářských podniků, ať už stranických nebo se stranou souvisících, který soustředil ve svých rukou vyřizování všech těchto záležitostí. Jemu pak také jeho politická strana poskytovala všechny možnosti, aby mohl svou funkci úspěšně konat, tím, že jej vysílala do rozhodujících funkcí v hospodářském světě.

Strana obrátila se vždy na něj, aby opatřil prostředky. Obyčejně se mu to zdařilo. Nebyly to sice peníze jeho, ale záleželo na jeho šikovnosti, na jeho stycích a umění, že peníze opatřil, a to velmi často dosti tajemným způsobem, aniž by udal zdroj těchto peněz. Tím se vždy posilovala jeho pozice, takže strana mu svěřovala všechny tyto delikátní záležitosti; mnohdy také nakonec rozhodoval ve všech personálních záležitostech. Poněvadž však prameny, z kterých čerpal, nebyly nevyčerpatelné, a časté opatrování peněz naráželo na velké potíže, hledal možnosti šetření uvnitř strany.

Osekával zbytečné výdaje, navrhoval k propouštění přebytečné zaměstnance, někdy také činil návrhy na úpravy platů. To všechno neprispívalo k jeho oblíbě. Jeho pozice byla ovšem dostatečně silná, aby tomu mohl s úspěchem čelit, zvláště když si byl jist podporou vedoucích mužů strany, kteří, i když jej třeba neměli rádi, trpěli jej, poněvadž takto byli ušetřeni té nejhrušší práce.

Tento typ hodnostáře strany okupace odstranila. Někteří zemřeli přirozenou smrtí, jiní se stali obětí svých politických a hlavně hospodářských funkcí. Je nutno přiznat, že někteří z nich měli dosti odvahy, že se snažili skrýt alespoň část majetku strany, ba dokonce z něho podporovali odboj nebo rodiny zatčených a popravených. Bude snad jednou třeba, aby se historie zabývala i těmito případy, aby byl dokreslen celý lidský profil těchto lidí, kteří snad někdy ve své horlivosti hospodáře zašli poněkud daleko, ale kterým bylo také mnohdy křivděno.

Po osvobození

začaly pracovat politické strany za změněných poměrů. Nejlépe připravena byla strana komunistická, která díky své přípravě pro ilegální činnost pokračovala i za okupace ve své práci, a která dokonale promyslela svůj nástup i postup.

V prvních dnech, kdy ostatní strany se začaly teprve dávat dohromady a rozhlížet se kolem sebe, komunistická strana měla všechno promyšleno a lidi na všechno připravené. Přesně podle plánu obsazovala pozice nejen politické, ale i hospodářské, a hlavně hospodářské.

V prvé řadě měla spadeno na majetek a pozice agrární strany, které se jí také podařilo z valné části převést do svých rukou. Po vzoru ruském začala budovat velký aparát. Druhé strany nutně musely následovat jejího příkladu, i když jejich stranický aparát se nerozrostl do té ohromné šíře. Mezi zasloučenci se odhaduje počet přímých zaměstnanců komunistické strany na více než dva a půl

tisíce, a má tendenci stále vzrůstající, zatím co příkladně u strany lidové a sociálně demokratické činí jenom asi jednu čtvrtinu tohoto počtu.

V prvních dobách nikdo neuvažoval o hospodářských důsledcích. Tenkrát byla větší potíž sehnat dostatečný počet vhodných lidí, zatím co otázka peněz byla naprosto vedlejší. V té době bylo mnoho nadšenců, kteří ať už ve skutečném nebo předstíraném zájmu nabídli svým stranám velké částky k dispozici. Ba dokonce po provedení výměny peněz se šeptalo mezi lidem obecným, že některé politické strany ochotně přihlásily i peníze soukromníků jako svůj majetek a vyplatily z nich pak svým straníkům jenom určité částky. Nevíme, zda je to pravdou, a tuto pověst jen zaznamenáváme bez komentáře.

Později se ukázalo, že tento blahobyt politických stran nebude trvat věčně, a že také ony musí začít hospodařit. V prvních dobách, kdy někteří lidé měli velmi napilno vzkolpnout do některé ze stran, zejména do té, o které se předpokládalo, že bude udávat tón, nedbali na výši příspěvků. Nyní je to jinak, lidé už počítají a velmi neradi platí, takže politické strany nemohou příspěvky dále zvyšovat. Stejně tak vybírání zvláštních dávek od příslušníků strany, kteří zastávají placenou funkci, a kteří stejně jsou vždy první vyhledávání, ať se jedná o jakoukoliv sbírku nebo podnik, není možno přepínat.

Bylo mnoho lidí, kteří se domnívali, že

noviny,

které teď směly vydávat jen politické strany nebo celostátní organizace, budou oním zlatým dolem, z kterého bude možno čerpat. V protikladu proti dobám prvé republiky po osvobození staly se noviny velmi výnosným podnikem, což je snadno vysvětlitelné duchovním hladem občanstva, které tak dlouho bylo otravováno prohaným německým zpravodajstvím. Ale i zde konjunktura po určitém čase pomínila, první hlad byl nasycen, čtenáři, kteří původně kupovali všechny noviny, vrátili se zase k systému jednoho deníku.

Kromě toho počet vydávaných periodických nebo odborných tiskovin vzrostl tak velkou měrou, že se to muselo projevit na nákladu všech. Teď už je možno částečně posoudit, jak půjde vývoj v novinářství, a možno odhadnout, že naděje na trvalé velké zisky u novin jsou nenávratně pryč, ba že nastanou nové starosti. Zastavme se poněkud u otázky našich novin.

Jsou různé názory na osobnost ministra informací, do jehož resortu nyní spadají všechny tiskové věci. Vytyká se mu stranickost a různé jiné chyby, a jeho svérázné projevy přispívají k jeho poněkud podivné popularitě. Ale jednu mu musíme přiznat, že se snažil ve svém resortu usměrnit a zvládnout novinářství i po stránce hospodářské a že chce zabránit předválečné džungli a všem těm nezdravým zjevům v novinářském podnikání. Snad při tom sleduje také stranické účely, ale nutno říci, že idea určité organizace a dohledu na novinářství má mnoho do sebe, ovšem je-li poctivě míněna. Kdyby bylo ponecháno novinářské podnikání opět zásadě »volné hry sil«, dospěli bychom k poměrům ještě horším, než jaké byly před válkou. Zatím ovšem jediným účinným zdrojem moci ministerstva informací je přidělování papíru, kterým může alespoň částečně ovládat náš novinářský trh. Ale můžeme už pozorovat náznaky, že, jakmile se zlepšší situace na trhu s papírem a přestane vázané hospodářství, nastane nový ostrý konkurenční boj. Jsou zde tři velké koncerny, které se k tomuto zápasu velmi důkladně připravují. Je to *Melantrich*, který díky znamenitému organizátoru Šaldovi je snad nejlépe technicky vybaven, a jehož skvělá technická zařízení teď ani nemohou být plně využita. Je to koncern *Práce*, který mimo to, že převzal dobře vybavený velký podnik *Národní politiky* a jiné velké závody, má za sebou nejmocnější celostátní organizaci jednotného odborového hnutí s milionovým počtem členstva, a který jediný je v té šťastné situaci, že jeho majitel nejen od něho nic nežádá, ale naopak

je schopen a ochoten v něm další a velké miliony investovat. Je to konečně koncern S v o b o d y — komunistické strany, který převzal nejen většinu agrárnických tiskových podniků, ale i mnohé, dobře vybavené grafické závody německé. Za nimi daleko pokulhávají koncerny strany lidové a sociálně demokratické, resp. podniky celostátních organizací.

Nutno si uvědomit, že do novinářství patří také týdenníky politických stran, hlavně krajové, které jsou hluboce pasivní; vytrvale se objevuje myšlenka vydávání pondělníků, kde jen nejdokonaleji technicky vybavené listy ovládnou trh, a které budou u většiny ostatních podniků ztrátové; v hloubi duše některých novinářských magnátů je stále ještě touha přikročit k novému vydávání večerníků, které se tak rozmohly v době první republiky a které také ve většině případů budou pasivní.

V prvních dobách po osvobození měly časopisy daleko menší režii. Tehdy stačilo je vytisknout a lidé si je rozebrali. Nyní je potřeba velkého, dokonalého a hlavně nákladného aparátu s mnoha technickými pomůckami, aby noviny byly co nejdříve na místě, bylo nutno podstatně zlepšit službu zpravodajskou, domácí i zahraniční, slovní i obrázkovou, poříditi dálnopisy. Připočteme k tomu úpravu mezd grafického dělnictva, které právě teď se znovu důrazně domáhá podstatného zvýšení, novou úpravu platů redaktorů, zdražení rotačního papíru, zatížení intervenčním fondem, snížení výnosu inserce a zvýšení poplatků za Četku, což dělá v některých případech až desateronásobek k době předválečné, zdražení poštovního a mnoho jiných, drobnějších zatížení. Poněvadž není chuti přikročit k zdražení novin, tak na konec dojdeme k jednomu závěru: že noviny u nás ve svém průměru nebudou vydělávat, ba že v mnoha případech, nebude-li jim nějak pomoheno, budou pasivní, a že bychom se v této věci mohli octnout znovu ve stejných desolátních poměrech jako za první republiky, což si jistě nikdo z nás nepřeje.

Noviny to tedy nebudou, z kterých by mohly politické strany žít. Byl by to tedy

nemovitý zajištěný majetek,

který by dostaly strany za mírnějších podmínek a který by jim umožnil hospodářskou rovnováhu? Ale i zde se už ukazuje, že toto nabráním nemovitého majetku nebude žádným hospodářským přínosem. Mnoho těchto domů je velmi zastaralých nebo poškozených. Bude potřeba do nich investovat, přestavovat a upravovat. Kdo měl před válkou co činit s těmi různými spolkovými domy, ví, jaké to byly »železné krávy«, které se daly udržovat jen s největším vypětím sil, a jak často musely vypomáhat politické strany, jak často tyto domy musely být sanovány; a někde přece nemohly být zachráněny a byly v dražbě prodány.

Teď lze ještě těžko posoudit, jak se bude vyvíjet výnos nemovitého majetku. Ale i kdybychom mohli spolehat, že zase jednou bude mít nemovitý majetek svůj určitý, i když mírný výnos, nemohou politické strany počítat, že by tento výnos byl takový, aby mohl přispět k jejich hospodářské rovnováze. Není ještě pevně stanoveno, za jakých podmínek převezmou politické strany tento zajištěný majetek do vlastnictví. Ale i kdyby byly tyto podmínky sebevýhodnější, nebude majetek vynášet, poněvadž značná část tohoto majetku bude používat strana pro sebe, pro své účely, a to buď zdarma, nebo za nepatrnou úhradu. Mnozí se také obávají potíží, které nastanou tím, že v těchto domech budou chtít bydlet funkcionáři a členové strany, kteří buď nebudou chtít platit nebo velmi málo, a že to bude stálým jablkem sváru, kdo tam má bydlet a kolik má platit.

Co tedy dělat?

Každý rozumný člověk uzná, že by všechny politické strany měly mít zdravé hospodářské základy, a že by

starostí, ale dodalo by jim to také nezávislosti. Vzpomeňme dobrého hospodáře mohly vystačit. Zbavilo by je to nejen starostí, ale dodalo by jim to také nezávislosti. Vzpomeňme jen dob první republiky, kdy určité strany úplně řídily svůj postup podle zájmů mocných koncernů (Nár. demokracie—Živnobanka). Zmizely by ty typy financierů v pozadí, a strany by byly odolnější proti jakýmkoli pokusům o využití jejich politické moci k soukromým zájmům.

Politici činitelé se již také tou myšlenkou zabývali, a objevilo se již několik námětů, které ovšem dosud nebyly nikde oficiálně projednány. Rozeberme dva nejvýznamnější a podívejme se na jejich výhody a nevýhody.

V prvním se navrhuje, aby stranám platil určité příspěvky stát, a sice v poměru síly stran, tedy že by za každý hlas, odevzdaný při posledních volbách, dostala strana každoročně určitý obnos. Tyto částky by byly zařaděny do rozpočtu a strana by už s nimi mohla pevně počítat.

Tento návrh má mnohé výhody i nevýhody. Výhody by byly asi tyto: Veřejnost by jasně věděla, kolik která strana dostane, a při jakémkoliv větším plýtvání by se zajímala, odkud jsou ty další prostředky. Strany by byly nezávislejší na privátních vlivech a více připoutány ke státu. Byl by také konec schovávané a tajnostkárství v hospodaření stran. Ale tento systém má také mnohé nevýhody, které snad převažují. Nejhlavnější je otázka oposice. Nyní máme vládu Národní fronty, kde jsou poměrně zastoupeny všechny strany. Musíme však také počítat s tím, že jednou za normálních poměrů se zase dostaneme k tomu, že budou některé strany v oposici. Neskýřelo by to příležitost vládě k šikanám a k nátlaku? Nebyly by tyto opoziční strany stále drženy v šachu hrozbou: »Buďte dělat oposici mírnou, nebo zavřeme kasu?« Sice by opoziční strany mohly se těchto příjmů zříci. Ale bylo by to velmi těžké, jakmile by jednou své hospodářství podle tohoto příspěvkového systému zařídily; byl by to pro ně velký handicap, a nutil by je hledat jiné zdroje. Je otázkou, byly-li by to pak vždy zdroje čisté nebo dokonce domácí. Jak jsou tyto otázky delikátní, je vidno z toho, že ač jsme už v třetím roce po osvobození, dosud nebyl uzákoněn zákon o právním postavení politických stran, a strany ještě nebyly prohlášeny za právnické osoby, které by mohly nabývat a zcizovat majetek. O tomto zákoně bylo jednáno dlouho už za dob první republiky, a přece nebyl proveden. Nyní máme paradoxní situaci, že žijeme ve státě, který nesou a vedou politické strany — s ohromným aparátem a majetkem, který je vlastně, právnicky vzato, mimo zákon nebo spravován náhradními institucemi.

Jako druhá možnost naznačuje se, že by politikům stranám a celostátním organizacím byly přiřknuty hospodářské podniky, a to zejména grafického oboru, ba jsou dokonce hlasy, aby byl grafický obor prohlášen za výhradní doménu politických stran a celostátních organizací. Řekněme hned, že se přimlouváme za tuto eventualitu. Aby nebyl zbytečný poplach, je nutno říci, že tato úprava by se nedotkla těch malých grafických podniků, které jsou v soukromých rukou. Ale ty velké podniky jsou stejně tak nákladné, že je nemůže vybudovat nebo udržet jednotlivec. Byly to společnosti, kde stejně by uplatňován politický vliv nebo měly politické pozadí.

Je to obor, ve kterém už jsou politické strany zavedeny, mají své zkušenosti, neboť vlastnily už před první světovou válkou podniky, které měly dobrou úroveň. I dělnictvo velmi rádo v těchto podnicích pracovalo, neboť zde mělo různé výhody a vliv.

Máme-li se přesněji vyjádřit, co rozumíme pod tímto pojmem grafického oboru, který by měl být svěřen k obhospodařování politickým stranám a celostátním organizacím, formulovali bychom to asi takto: Veškeré novinářské podniky, které jsou úplně zařízeny pro denní tisk no-

vin, tiskárny a litografie, pokud přesáhnou určitý počet zaměstnanců a strojů, a pokud mají určitou potenci.

Prozradíme, že se v některých politických stranách objevily názory, aby jim bylo přiděleno i nějaké jiné podnikání. Doufáme ovšem, že tento námět nebude vážně promyšlen, neboť by vedl příliš daleko, a skončil by asi špatně. Za prvé neměly by zde strany těch zkušeností, jako v grafickém oboru, za druhé nesměly by to být obory, podrobené výkyvům a náladám běžného trhu. Snad by to mohly být jednotkové obchody, pivovary, cukrovary, v poslední době se velmi živě uvažovalo i o textilu v souvislosti s přípravou jeho reorganizace. Ale vláda nastoupila jinou cestu a doufejme, že se už k tomuto námětu nevrátí.

Ovšem lidé, kteří poněkud znají aparát a hospodářství politických stran, a znají sumy, které se tam spotřebují, budou klást otázku: »I kdybychom přistoupili na to, abychom vyřešili otázku financování politických stran svěřením grafického oboru, bude to stačit? Neporoste s jidlem apetit? Nerozroste se v důvěře a spoléhání na tento hospodářský základ ještě více aparát těchto organizací?«

Tato námitka je vážná. Slysíme-li, že příkladně komunistická strana připravuje zřízení újezdních sekretariátů na přibližně každých 10 obcí, dovidáme-li se o horečných a nákladných přípravách k volebnímu zápasu, ačkoliv všechny strany se vyslovují pro slušnou a střízlivou agitaci, musí se vybavit otázka, co to bude všechno stát a kdo to zaplatí? A zde musí nastat velký úkol všech rozumných lidí a dobrých hospodářů: přesvědčit všechny strany, že musí žít skromnějším způsobem.

Bylo by snad třeba ještě blíže ujasnit pojem celostátních organizací. To by bylo úkolem vlády, my chceme jen k tomu připomenout, že příkladně nepovažujeme za celostátní organizaci Svaz české mládeže, ze kterého už dávno odešli příslušníci jiných politických stran, ale který ještě stále udržuje fikci nestraničské organizace a drží z toho titulu majetek a pobírá veřejné subvence, které mu už dávno nepatří.

A nyní k závěru: Jsme předem přesvědčeni, že naše úvaha vyvolá rozhořčenou reakci a protesty. Veřejnost se snad pobouří, že se má rozdávat státní a národní majetek. Soukromí majitelé dotčených podniků budou protestovat. A i ti, kteří o tom uvažovali, nebudou mít radost, že se to protřásá veřejně; dali by přednost tajnému jednání.

Ale bylo by třeba, aby všichni ti protestující si uvědomili jedno: Že my jsme ty problémy nevyvolali, že zde byly, a že se ukazují být velmi naléhavé a řešení velmi potřebné. Ukazujeme jen na určité cesty a soudíme, že by zájem veřejnosti mohl přinést určitý klad při jejich vyřešení. Je důležité, abychom si ujasnili, že politické strany jsou základnou našeho státu a naší demokracie, a že se jim musí dát možnost žít. Bude se to snad zdát nákladné. Ale viděli jsme v nedávné minulosti, že diktatury jsou daleko dražším politickým zřízením.

do ba a lidé

Jan J. Lorenc

Osvobození Prahy 1945

I.

Voják, který je schopen myslet a myslí politicky, jak k tomu bývá v moderních armádách veden, podléhá politickým vlivům i ve věcech po výtce vojenských. Nadto je v demokratických státech vrchním velitelem všech

branných sil státu politická osobnost — prezident, a stejně tak je ministr národní obrany (války) odpovědný vládě. Tak to bylo za druhé světové války v Sovětském svazu i v jiných státech. Anglosaské velmoci, které se rozhodly sloučit své branné síly do jednoho celku, vyhnuly se politické dvoukolejnosti ve vedení tím, že utvořily organizaci Náčelníků štábů anglo-amerických branných sil (Joint Chiefs of Staff — dále jen NSAABS) se sídlem ve Washingtonu. Byla odpovědná přímo předsedům vlád, tedy Churchillovi a Rooseveltovi. Ti se o zásadních otázkách vedení války rozhodovali na poradách s hlavou třetí velmoci, maršálem Stalinem. Jejich rozhodnutí provádělo na východě přímo vrchní velitelství sovětských vojsk, na západě t. zv. vrchní velitelství spojeneckých expedičních sil (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces — dále jen SHAEF), pod velením armádního generála D. D. Eisenhowera. Velitelé polních jednotek (skupin armád, armád, divísi, atd.), vedli tedy své bojové akce podle směrnic politických činitelů, ač při jejich provádění dbali výlučně vojenských zásad.

Osvobození Prahy v květnu r. 1945 nebylo určeno za cíl žádné armády na žádné poradě Velké trojky (Roosevelt—Churchill—Stalin), ale bylo součástí vojenských operací na sklonku války. Názor, že demarkační čára v Československu, která oddělovala sovětská a americká vojska po válce, byla stanovena na jaltské konferenci, je mylný. Britská i americká úřední místa nás oficiálně pověřila popřít, že

1. na Jaltě byla učiněna jakákoliv politická dohoda o Československu,

2. na Jaltě byla učiněna jakákoliv vojenská dohoda o Československu, pokud jde o oblasti (zony) vojenských operací.

Demarkační čára mezi sovětskými a americkými vojsky v ČSR byla dohodnuta mezi gen. Eisenhowerem a sovětským vrchním velitelstvím koncem dubna r. 1945.

Byla tu dohoda tří velmocí o Československu, ale pouze jako součást všeobecné úmluvy o rozdělení poválečné Evropy do t. zv. zájmových oblastí či sfér politického vlivu. Tyto oblasti se nakonec ztotožnily se zonami okupačními; že odpovídaly i postupu Rudé armády na východě a anglo-americké armády na západě — někde více a někde méně — vyplynulo z průběhu válečných operací. Tento průběh ovšem nebylo lze na dlouhou dobu předvídat, a proto čára, určující místo setkání armád z východu a západu, byla stanovena až později, když to bylo aktuální. Demarkační čára v Československu, jak už bylo řečeno, byla dojednána až koncem dubna r. 1945, a ujednání bylo, — doslova za každou cenu — dodrženo. Pokud jde o dohodu, stanovící, kam se Československo má začlenit politicky, je dnes jasné, kdy a za jakých okolností k ní došlo. Informace o tom jsou obsaženy v 1. svazku II. části Pamětí dr. Edv. Beneše, v kapitole nazvané »Období velkých konferencí«.

O ČSR se rozhodlo v Moskvě a v Teheráně

Praví se tam, že až do konce roku 1942 nebylo mezi Spojenci podrobného ujednání o vedení války; jejich ideologie se řídila jen zcela všeobecně Atlantickou chartou a britsko-sovětskou smlouvou. Teprve na konferenci v Casablance v lednu 1943 se projednaly hlavní zásady vedení války. K podrobnější úmluvě došlo na konferenci v Moskvě (od 19. října do 1. listopadu 1943), již se zúčastnili Vjačeslav Molotov, Anthony Eden a Cordell Hull. Tato konference m. j. zřídila poradní komisi tří velmocí v Londýně pro stálou výměnu názorů o hlavních politických a vojenských otázkách, dohodla se o vojenské spolupráci a bylo též usneseno, že

»Spojenci po skončení dnešních válečných akcí neuzijí svých vojenských sil na území států jiných, než za (uvedenými) bezpečnostními účely a jen po společné dohodě. Znamená to, že obsazování evropského kontinentu na konci této války bude se

dit výlučně v plné jednotě a ve vzájemné dohodě všech tří velmocí.»

Tato důležitá dohoda pak byla doplněna a dovršena konferencí Roosevelta, Churchilla a Stalina, která se konala v Teheránu v době od 28. listopadu do 1. prosince 1943. O tom prezident Beneš píše:

»Bylo to také na této konferenci v Teheráně, kde se ukázaly první snahy o stanovení vojenských a tím zároveň politických — sfér vlivů jak pro frontu východní, tak i pro frontu západní. Oběma stranám bylo jasno, že musí proniknout do Německa; kde má být nebo bude hraniční čára těchto sfér, zcela přesně určeno nebylo. Možno však předpokládat, že Sovětský svaz v každém případě naznačil už tehdy, že do své sféry počítá severovýchodní Německo, celé Polsko, Československo, Rumunsko a Maďarsko. Pravděpodobně se strany britské a americké nebylo tu námitek, vzhledem k tomu, že vpád do Francie měl být uskutečněn až na jaře příštího roku. Nám, jak jsem již dříve poznamenal o těchto plánech nebylo tehdy nic řečeno ani se strany sovětské, ani se strany západních velmocí. Jasně se nám dosah těchto usnesení projevil až v době slovenského povstání, kdy jsme z toho pocítovali jisté obtíže v poskytování pomoci se strany britské a americké.«

Toto konstatování, že vzhledem k teheránské dohodě působilo obtíže dostat od Spojenců pomoc pro vojenskou akci, která se nekonala v jejich sféře vlivu, i když stála mnoho životů a nebyla nevýznamná, je velmi důležité. Důležité proto, že vzhledem k dohodě nebylo možno získat pomoc ze západu při revoluci v Praze, protože toto hlavní město leželo ve východní sféře vlivu. Uvidíme později, jak se v tomto případě střetly vojenské snahy s politickými.

V plánu tedy bylo, že Československo osvobodí sovětská vojska. President Beneš po teheránské konferenci připůsobil jejím výsledkům všechny své další diskuse jak v Moskvě, tak později v Londýně, a v jednání s Američany:

»To se týkalo také postupu sovětské armády do střední Evropy a na naše území, s nímž jsem — zvláště od této chvíle, zcela pozitivně a určitě počítal, i když jsem nevyučoval, že se o to pokusí také spojenci západní.«

Osvobození ČSR vyplynulo z celkové situace

Abychom porozuměli tomu, jak k osvobození Prahy došlo, je třeba posoudit situaci celkovou, jak vypadala v Evropě ke konci války. Nejdříve však vyvráťme další omyl, který je rovněž velmi rozšířen: Západní spojenci nepředpokládali, že válka v Evropě skončí již v květnu 1945. Až do poloviny dubna toho roku se domnívali, že bude trvat pravděpodobně ještě několik měsíců. Jejich armády proto nebyly ovlivněny žádnými zásahy, vyplývajícími ze snahy politicky, komerčně, psychologicky či jinak využít stavu při skončení války, namířené vlivu nad určitou, jimi osvobozenou částí Československa. To bude dokázáno v dalších statích.

Sovětské tažení Evropou

O sovětském strategickém plánu pro válečné tažení v Evropě nemáme informací. Jsou známa pouze fakta: V druhé polovině r. 1944 začala Rudá armáda pronikat na Balkán a postupovala na severu. Na středním úseku se armády zastavily, aby se přeskupily a reorganizovaly pro konečný nápor. Na začátku nového roku se kampaň rozvinula v plné síle. Na jihu Malinovského a Tolbuchinovy armády vnikly do Maďarska a Rakouska, aby utvořily jižní část kleští jednoho z největších obkličovacích manévrů vojenské historie. Na severu se jiné armády křtily na Gdansk a Královec ve Východních Prusích, a pokračovaly do Pomořan. Uprostřed vyrazily armády Koněva a Žukova z postavení na Visle, a hnaly se k Odře. Rychlost nové ofensivy byla vskutku překvapu-

jící. Nápor od Varšavy na západ začal 12. ledna — a o tři týdny později útočila Rudá armáda již na Frankfurt, vzdálený 450 km. Na Odře byla opět přestávka za účelem přeskupení a řádného zásobení. Avšak jinde, na tisícikilometrové východní frontě skoro každý nový týden přinesl nové velké vítězství. Budapešť padla 13. února. A zatím co od Odry se vojska již znovu valila na západ směrem k Berlínu, padla na severu Gdyně a Gdansk v posledním týdnu března, Němci ve Východních Prusích byli stlačováni ve svírající se kapse, a 9. dubna padl Královec, kolébka Junkerů. V témže týdnu vyvrcholila kampaň na jihu osvobozením Bratislavy a dobytím Vídně. Akce v jižním Polsku a Slezsku — druhé největší průmyslové oblasti Německa — nebyla tak ohromující, ale měla velkou důležitost hospodářskou.

Poslední sovětská ofensiva byla ve znamení náporu na Berlín, který dobýval z východu Žukov, zatím co Koněv překročil Nisu, dobyl Chotěbuz, a mířil na Postupim. Za posledních bojů o hlavní město říše, která byla plánována na tisíc let, se na Labi setkala sovětská armáda s americkou památného dne 25. dubna 1945. O dva dny později vysílaly o tom stanice amerického rozhlasového systému Columbia reportáž, kterou jim z velitelství 1. americké armády poslal redaktor Richard C. Hottel:

»Americké a ruské armády se setkaly! Spojili jsme se ve středu odpoledne v 13,32 hodin na břehu řeky Labe na severozápad od Drážďan. Nebyly tam žádné vojenské kapele a žádné ukázky titánské síly obou armád. Američané, kteří se tam setkali s rudoarmějci, byli dva mladí, prachem pokrytí poručíci a několik prostých vojáků, kteří se sem dostali na svých průzkumných jeepech. Věděli jsme už dříve, že jsou Rusové nablízku, ale nevěděli jsme přesně, kde. Generál Bradley činil opatření už před týdnem, aby se jeho 1. armáda nesrazila v čelném náporu s Rudou armádou. Mohlo by dojít k omylům a tragickým incidentům. Zastavili jsme se tedy na řece Fuldě... Před námi leželo dvacet mil neprozkoumaného terénu. V úterý jsme však vysílali dopředu hlídky na jeepech; jely po prašných okresních cestách a prodíraly se davy německých civilistů, kteří prchali před Rusy na západ, a skupinami německých vojáků, kteří zdvihali své zbraně nad hlavy a nedělali nic.

V městečku Kiese spatřila hlídka 69. divise rudoarmějce. Tam se to stalo! O několik hodin později se jiný poručík dostal do Torgova, a uprostřed rozbořeného mostu nalezl několik sovětských důstojníků. Odvezl je na velitelství divise, čímž se setkání stalo oficiálním.

Takové to bylo — prosté a nedivadelní. Zkrátka se setkali muži, potřásli si rukama a byli rádi, že se vidí. Potom se ještě navštívili velitelé divisií a sborů, ale co mohlo být případnější, než setkání prostých vojáků, jež se udalo nejdříve — příslušníků naší 69. pěší divise a Koněvových vojáků z 173. gardového pluku. To byli muži, kteří po půl třetího roku bojovali takřka na polovině světa, aby dosáhli tohoto okamžiku, aby se setkali a dovršili porážku nepřítelů.«

Strategický plán Anglo-Američanů

Strategický plán Spojenců na západě na rozdrčení německé pevnosti v Evropě měl čtyři fáze. První fáze bitev západně od Rýna byla zahájena 8. února útokem generála Montgomeryho, který velel 21. (Severní) skupině armád. Překročil řeku Roeru (pro její rozvodnění až 23. února), uzavřel Erfť, vyčistil Kolín a přimkl se k Rýnu. Tím se získaly přechody severně od čáry Kolín—Bonn, jež byly třeba pro hlavní úsilí, určené pro oblast severně od řeky Ruhry. Druhá fáze operací měla za úkol eliminovat Eifelské pohoří, což provedla 12. (Střední) skupina armád pod velícím gen. Bradleye. Jakkmile byla skončena, začla třetí fáze kampaně — průlom 6. (Jižní) skupiny armád gen. Deverse Siegfriedovou linií. Mezitím měli Američané neočekávaný úspěch, když dostali do rukou neporušený most přes Rýn u Remagenu. Čtvrtá fáze se uskutečnila, když se 1. a 3. armáda 12. skupiny spojily v oblasti Giessen—Výmar.

Původní směrnicí, jež dostal Eisenhower od NSAABS, nařizovaly udeřit do srdce Německa. Při jejich zkoumání se SHAEF rozhodlo, že Německo má srdce dvě: psy-

chologické — Berlín, cenný jako komunikační středisko, z něhož se však většina hlavních úřadů odstěhovala do bavorských Alp, a průmyslové — Poruří. SHAEF si vybralo za svůj cíl Poruří. Na Berlín se nepodnikal žádný závod, a podle původního úmyslu se tam mělo dojít po severní rovině využitím úspěchů 9. skupiny armád. Eisenhower se však chopil příležitosti, kterou mu skýtal most u Remagenu, a uskutečnil obrovský dvojitý obchvat. Ve vzniklé kapse v Poruří zůstalo přes 300.000 německých vojáků. Jediná vojenská síla, která Němcům zbyla, stála na jihu proti gen. Deversovi. Stáhla se do Horního Bavorska, kde v nesjízdném a nepřehledném alpském terénu tvořila t. zv. »baštu«. To bylo koncem dubna 1945. Zatím Montgomeryho armády osvobodily většinu Holandska, dobyly Brem a zaměřily na Hamburk. Bradleyova 1. a 9. armáda se valila přímo k Labi, zatím co 3., pod velením gen. Pattona se připojila k Deversově Jižní skupině v náporu na »baštu«.

Na SHAEF se předpokládalo, že Němci se budou v »baště« houževnatě bránit, a že boje mohou trvat ještě několik měsíců. Na tiskové konferenci dne 21. dubna 1945 řekl generál Bedell Smith, Eisenhowerův náčelník štábu: »Dokud Hitler nebo nějaký jeho zástupce bude stát někde na skále u Solnohradu, dokud bude odtamtud prohlašovat, že mluví za svobodné Němce, dokud bude rozhlasem říkat všem izolovaným pevnostním posádkám, že všechno dopadne dobře, Němci se budou držet.« Projevil tehdy též domněnku, že v »baště« jsou podzemní továrny, a že pouze její likvidace bude trvat asi měsíc, načež budou následovat drobné boje po neurčitou dobu. Na štěstí se mylil. Američané hladce dobyli Mnichov, zmocnili se tábora v Dachau a ještě v dubnu překročili hranice Rakouska. Pattonova 3. armáda se ze západu přibližovala k Aši.

Do celkového obrazu, který si tvoříme, jsme zatím zapojili činnost sovětských vojsk na východě a britských a amerických na západě Evropy. Než posoudíme válku ze vzduchu, nebude nezajímavé podívat se na situaci, ve které se octla kdysi nepřemožitelná wehrmacht.

Debakl nepřemožitelného wehrmachtu

Zatím co lidé, kteří počátkem roku 1945 řídili spojenecké ofensivy na východě i na západě, přesně věděli, co chtějí udělat a jak to provést, Němci nevěděli ani to, ani ono. Jodl po válce připustil, že německé vrchní velení nemělo po debaklu v Poruří žádný celkový plán a že mu nebylo možno kontrolovat situaci. Ve zpravodajském hlášení SHAEF z 8. dubna stálo: »Pouze německé vrchní velitelství ví, co dělá. Nikdo jiný to neví. Snad očekává nějaký zázrak. Ale co: novou tajnou zbraň...?«

Situace německých armád byla vskutku překerní. Koncem prvního týdne v dubnu byla 1. parašutistická armáda zatlačena na řeku Vesperu u Mindenu. 25. armáda byla vtlačována do pasti na západ od řeky Ijssel, aby byla uzavřena v nově ustavené »pevnosti Holandsko«. Zmizení 15. a 5. pancéřové armády v troskách Poruří vytvořilo její mezeru v německých liniích mezi Hanoverem a Kasselem, 7. a 1. armáda byla vržena zpět na Mohan, a pouze 19. armáda se držela na pravém břehu Rýna jižně od Karlsruhe — a to jen proto, že se jí nikdo nesnažil pohnout. Na západě se vzdávalo průměrně 50.000 vojáků denně, včetně generálů. Na východě udržoval Němce na utíkajících nohou strach před ruským zajištěním. V Horním Slezsku začaly fungovat organizace werwolfů, ačkoliv jejich vytvoření bylo ohlášeno až 1. dubna. V severní rovině na východ od Labe se uzavírala kapsa nad zbytky Heinrichovy skupiny armád »Visla« a těmi zbytky Schörnerovy Střední skupiny, jimž se podařilo uprchnout na sever.

Maršál Schörner sám dostal začátkem dubna 1945 úkol utvořit v prostoru Drážďany—Praha—Brno novou skupinu armád, složenou z jednotek různých armád, které už začaly ustupovat do Čech nebo o kterých se očekávalo, že tam budou zatlačeny. Koncem dubna měl Schörner na starosti organizaci již těchto armád: 11. ze severozápadu,

17. a 1. tankové z východu, »Friesencrovy armády« a 6. tankové SS z jihu a jihovýchodu. Ale ještě dříve, než mohl udělat nějaký pořádek v těchto poražených sluchách vojsk, byl posílen několika divisemi 9. armády, která byla zatlačena k Drážďanům Koněvovými průlomem na Nise u Sprembergu.

Další kapsa se tvořila na jih od Dunaje v Rakousku a severní Jugoslavii se zbytky Jižní skupiny z Ruska, skupiny »G« z Německa a skupiny »E« z Balkánu. Z rozprášených částí různých armád se narychlo tvořily nové jednotky, posilované (či oslabované?) jednotkami volkssturmu. Národní »bašta« v bavorských Alpách, kde německé branné síly měly učinit poslední gesto, ztratila význam, když se Hitler rozhodl zůstat v Berlíně. Tam se 30. dubna dočkal smrti a jeho funkce se převálily na bedra admirála Dönitze, který vyzval všechny německé vojáky, aby plnili svou povinnost a bojovali až do konce. Mnozí jeho rozkazu neuposlechli, ale jednotky v Československu byly odhodlány vydržet.

Úkoly spojeneckého letectva

Královnou zbraní zůstává i v moderních válkách pěchota, doplněna ostatními složkami pozemní armády. Avšak úloha letectva se stává stále důležitější, a v minulé válce nebylo málo lidí, kteří se domnívali, že válku lze vyhrát ze vzduchu. A podobně jako u námořnictva, byly úkoly letectva rozděleny. Přímou podporu pozemních armád provádělo t. zv. taktické letectvo, jež podléhalo armádnímu veliteli. Sestávalo hlavně z bombonosných stíhaček a obyčejných stíhaček. Námořní konvoje ochraňovala a proti ponorkám bojovala letadla, k tomu účelu určená, která podléhala t. zv. pobřežnímu velitelství. Nás zajímá hlavně činnost t. zv. strategického letectva, jehož úkol je vyjádřen již jeho názvem: nálety hluboko do nepřátelského území, kde se ničily cíle důležité pro vedení války — přístavy, továrny, komunikační střediska atd. Bylo proto vybaveno nejtěžšími bombardovacími letadly s velkým doletem, stíhačkami na jejich ochranu, dále jinými letadly pro zvědy a průzkum a pod. SSSR neměl dostatek strategického letectva, avšak anglo-americké útočilo i na cíle, které bylo třeba zničit s hlediska sovětského. Zásadní směrnice pro jeho činnost vydávalo NŠAABS a provádělo je Velitelství strategického letectva se sídlem v Anglii. Podle typů letadel a jejich vybavení byly úkoly rozděleny tak, že Američané létali ve dne a Angličané v noci. Plán bombardování se ovšem přizpůsoboval požadavkům a potřebám pozemních armád, byl však vypracován nezávisle do přesného programu: první na seznamu cílů byla přístaviště ponorek (doky), potom letecké továrny, pohonné látky (zdroje a rafinerie), továrny na kuličková ložiska, později pak železniční uzly, zbrojovky, atd. (Nálety na Plzeň začaly už v roce 1943 proto, že to bylo velké středisko zbrojního průmyslu). Každý nálet strategického letectva vyžadoval pečlivé přípravy. Obvykle několik svazů útočilo zároveň na různé cíle, aby se rozptýlily nepřátelské stíhačky. Byl určen vždy hlavní cíl, a pro případ, že by se nálet na něj nedal uskutečnit, nejméně jeden cíl vedlejší. O podrobnostech se zde nelze rozepisovat, zasmemejme však, že letci měli tento přísný rozkaz: Nesmíte bombardovat ve státech okupovaných Němci, nevidíte-li jasně cíl. To ovšem neplatilo pro anglické noční nálety, kdy za cíl byla určena celá plocha, jež se pokryla »kobercem« bomb, vyvrací to však domněnky, jako by americká letadla »odhodila« bomby při přeletu nad Prahou.

Mohutné nálety strategického letectva postupně ochromily německé válečné úsilí a patřičně zpracovaly tělo i ducha německých armád. Přířímý vliv na osvobození Prahy neměly a proto je nebudeme jednotlivě zaznamenávat. Celkovou funkci strategického letectva známe a můžeme ho tedy zapojit do obrázku, který si tvoříme. Pokud jde o taktické letectvo, bylo již řečeno, že jeho činnost byla součástí pozemních operací.

Pro úplnost ještě uvedme spojenecké nálety na Plzeň.

V roce 1943 byla napadena dvakrát bombardovacími letadly britské RAF, a to 16. dubna (cíl letecké továrny), a 13. května (cíl Škodovka). V roce 1944 na ni útočila letadla »Středozemního taktického letectva«, a to třikrát v říjnu (16., 20. a 23.), a třikrát v prosinci (9., 16. a 20.); cíl nebyl přesně určen. V roce 1945 ji bombardovala letadla 8. americké letecké armády, a to 14. února (cíl přesně neurčen), 18. dubna (cíl nádraží a sklady) a 25. dubna (cíl Škodovka, letecké továrny). Tohoto posledního náletu se jako zpravodajský důstojník zúčastnil fotoreportér Arthur Zegart, který o tom vypravuje:

Americký zpravodajský důstojník o náletech na Plzeň

»Vítám tuto příležitost, říci pár slov o náletech na Plzeň, protože za pobytu v CSR teď po válce jsem se nejednou setkal s nejasnými, ba s podivnými domněnkami o našich úmyslech a důvodech pro bombardování Plzně. Naznačovalo se mi, že jsme těsně před koncem války bombardovali Škodovku, abychom ji vyradili z mírového hospodářského a obchodního soutěžení.

V demokratickém pojetí spravedlnosti je zásadou, že žalobce musí dokázat vinu obviněného — nikoliv naopak, že by obviněný musel dokazovat svoji nevinu. Protože nic konkrétního a žádné důkazy nebyly vzneseny, nemám co vyvracet. Chci jen říci těm, kteří nám kladou otázky bez zlých úmyslů a škodolibosti:

Za prvé: Nevěděli jsme, kdy válka skončí, respektive že skončí už začátkem května. Na začátku dubna jsme mysleli, že bude trvat ještě asi šest měsíců — a jako zpravodajský důstojník vím, že to byl celkem obecný názor. A i když jsme ke konci dubna viděli, že je to otázka týdnů a nikoliv měsíců, nemělo to žádný vliv na naši činnost. S válkou je to jako s boxem. Když je boxer v ringu, bije do soupeře pinou silou tak dlouho, až ho načisto kňokoutuje.

Za druhé: Na jaře 1945 bylo na programu bombardování továren, které vyráběly pro nepřítele zbraně. Nálet na Plzeň byl pouze jedním z našich obvyklých úkolů (routine mission) a neměl žádné zvláštní či tajné poslání. Kdybychom byli chtěli ničit průmysl v Československu, mohli jsme to provádět kdykoliv před tím nebo potom, a byli bychom to považovali za nejdůležitější picknick. Letadel i bomb jsme měli habaděj a nic by nebylo snadnější.

O samotném náletu z 25. dubna toho není moc, co bych vám mohl říci. Provedla jej 1. divize 8. americké letecké armády (velitel gen. Doolittle). Letěli jsme v normální výšce, t. j. 20 až 28 tisíc stop. Nad cílem jsme se dostali do opravdu těžké protiletecké palby, která způsobila neobvykle mnoho škod na lidech i materiálu. Mnoho našich chlapců bylo raněno a řada letadel se jen tak tak dostala nad sprátené území. Z naší divize však bylo sestřeleno — pamatují-li se dobře — jen šest letadel, což je jen asi 1 a půl procenta. Po náletu jsme se jako obvykle několik dní dávali dohromady a odpočívali. Mysleli jsme, že budeme ještě bombardovat »baštu« v Bavorsku, ale nedostali jsme se k tomu. Tak se stalo, že nálet na Plzeň byl naším posledním bojovým úkolem. (Pokračování.)

otázky a odpovědi

Bilance lidového soudnictví na Slovensku

Vážený pane redaktore!

Dovolte mně, prosím, abych reagoval na ohlas svého článku o bilanci lidového soudnictví na Slovensku. Chci být stručný.

Leckdo se bude ptát, proč piší svou odpověď tak opožděně. Největší příčina je ta, že jsem stále čekal na komentář ústředního orgánu DS »Čas« na druhou část svého článku. Marně však by někdo čekal, že »Čas« a demokratická strana vůbec poví »be«, jestliže už řekla »a«. A to je to, čemu může děkovat i ne jeden z těch, kteří sedí dnes ve věznicích krajského soudu v Bratislavě v očekávání na doručení obžaloby.

Byl by se mýlil ten, kdo by myslel, že se »Čas« postaví proti mému tvrzení o sabotování lidového soudnictví jistou částí naší politické veřejnosti. »Čas« se však chytil mé při-

pomínky Daxnerova případu a tvrdil, že slovenský národní soud Daxnerovým setrváním ve funkci předsedy NS a předsedy I. senátu NS i po jeho odvolání předsednictvím SNR se stal věcí jen jedné strany (komunistické) a že tím utrpěla i čest naší politické justice a prestiž SNR. K tomuto tvrzení »Času« se připíná i vyhlášení předsedy DS, že Daxner tímto svým postupem způsobil nezákonnost svých rozhodnutí.

Jak to skutečně bylo?

Všichni vedoucí činitelé státu, kromě představitelů DS, byli jednomyslní v tom, že odstranění Daxnera by se obecně vysvětlovalo jako trest za rozsudek, ať již nad Tisem nebo nad Machem, a že by to mohlo působit dojmem zasahování do soudcovské nezávislosti. Zejména bylo jasné, že Daxner má být obětí luďácké kliky v DS a zbytků luďáků vůbec, kteří nenávidí Daxnera už pro tu skutečnost, že soudil Josefa Tisu. Proto DS zůstala osamělá ve svém rozhodnutí Daxnera odvolat. A poněvadž šlo o věc celostátního významu, vláda se rozhodla zvrátit odvolání Daxnera. Důsledek byl, že předsednictví SNR neprovedlo své odvolání Daxnera, třebaže neuznávalo zásah vlády v této věci za zákonitý. Předsednictvo SNR s většinou DS trpělo Daxnera v jeho úřadě. V tom nutno spatřovat mlčenlivý souhlas předsednictví SNR s Daxnerovým setrváním v jeho funkcích. Proto naprosto neobstojí tvrzení, že další Daxnerova rozhodnutí byla nezákonná. Nutno vědět, že předsednictví SNR mohlo Daxnerovi jeho další rozhodování snadno znemožnit už tím, že by bylo zakázalo úřadu obžaloby intervenovat při Daxnerových líčeních. To se však nestalo.

Třeba ještě dodat, že setrváním Daxnera v jeho funkcích nenastala žádná změna v složení NS a proto neobstojí tvrzení »Času«, že se NS stal věcí jen jedné strany. Je ovšem pravda, že soudit už jen senát dr. Daxnera a Kar. Bedrny, kteří jsou oba komunisté, a nesoudily už, bohůžel, další dva senáty — předsedu nekomunistů. Zavínala to prý nemoc těchto dvou dalších dvou předsedů. Nic a nikdo však nezávinil to, aby předsednictví SNR včas nevyjmenovalo ještě další předsedy, třeba demokraty, pro vyřízení všech zbylých obžalob.

Zajímavé je, že »Čas« s radostí zaznamenal mé přiznání, že jsme si my účastníci lidového soudnictví vědomi nenávisť ze strany bývalých Tisových přívrženců a nelásky i mnohých spolubojovníků v povstání. Tuto část mého článku si odcitovaly i »Katolické noviny«. Avšak i »Čas« i »Katolické noviny« zamlčely mé prohlášení, že nás toto vědomí nenávisť a nelásky ze strany našich odpůrců nijak netrápí.

»Čas« také ochotně komentoval z mého článku i stát o neuměřenosti trestů mezi jednotlivými odsouzenými před národním soudem: »Ejhle! My jsme při t. zv. daxneriádě poukazovali na tyto nedobré zjevy. Oni nás tehdy pranýřovali. A teď, teď jeden z nich sám na to přišel.« Avšak »Čas« vůbec neuvádí, na které případy jsem já poukázal a na které poukazoval zase on. Proč to neudělal? Proto, poněvadž by se mohlo zdát, že souhlasí s mým názorem, že někteří mnou vyjmenovaní odsouzení dostali nízké tresty, a to přece on nechtěl, neboť velkou část luďácké společnosti by si tím proti sobě popudil.

Z této příčiny i předseda DS na nedávném sjezdu této strany také vyhlásil, že DS byla pro milost pro Josefa Tisu. Nutno však ubezpečit DS, že nikdo ze starých luďáků nevěří tomu, že by někoho z vedoucích činitelů DS pro Tisu opravdu hlava bolela. Každý ví dobře, že kdyby DS byla skutečně chtěla, její většina v SNR by rozhodně byla Tisovi milost doporučila. A je jisté, že by se pak bylo zcela jinak postupovalo. Avšak nehleď na to, nikdo nemůže schvalovat postup DS; tuto záležitost, která byla a je úředním tajemstvím, přetřásati na takovém fóru, jakým je sjezd strany.

Jestliže jsem napsal ve svém článku, že některé tresty nejenom u národního soudu, nýbrž v celém lidovém soudnictví jsou navzájem nepoměrné, učinil jsem tak nikoli proto, abych tím národní soud a okresní lidové soudy káral, nýbrž proto, abych připomněl nutnost zabývat se touto otázkou při amnestiální politice. Je přece už v podstatě lidového soudnictví, že je vrtkavé. A konečně i samo retribuční nařízení nedávalo dosti pevného základu pro důkladné rozlišení skutkových podstat u jednotlivých obžalovaných. Pak také vyloučení odvolání nemohlo přispět k tomu, aby výška trestů byla v každém případě úměrná k vykonané trestní činnosti a také poměrná k jednotlivým jiným případům. Mnohdy se i mně samému jako obžalobci na první pohled zdálo, že by v tom aneb v onom případě byl spravedlivý trest poměrně nižší anebo vyšší a jen při důkladnějším přirovnání i k jiným případům a často jen ex post jsem si uvědomil,

že by leckterá výška trestu měla být jiná. Připomínám to proto, abych nepůsobil dojmem, že si snad myslím o sobě, že jsem neomylný. Ne my soudcové si až příliš uvědomujeme platnost latinského úsloví: Erare humanum est. Proto je trojinstanční postup pro naše soudcovské svědomí cosi nezbytného. Nechci tím ovšem říci, že neuznávám potřebu revolučního, mimořádného soudu, jakým bylo i naše poválečné lidové soudnictví. Můj poctivě a upřímně míněný úmysl, vše napravit při amnestiační politice, vyhlásí za pokus vyloukat politicky kapitál pro komunistickou stranu. Jestliže bychom takto měli mezi sebou hovořit, pak bychom se pro samou stranickost v ničem nedohovořili a hrozí nám osud stavitelů babylonské věže.

To je vše, vážený pane redaktore, co jsem chtěl říci na adresu těch, kteří mého článku o lidovém soudnictví na Slovensku tak zneužili. Já Vám děkuji již předem za uveřejnění této odpovědi. Přispěli jste i tímto našemu nejvyššímu ideálu: demokracii, která bude jen do té doby, dokud bude i diskuse.

Váš Dr Juraj Šujan

dopisy

Intelligence bez zájmu?

Vážená redakce! Piší také několik stručných poznámek k Vaší debatě o zájmu intelligence o dnešní hospodářský život. Postrádal jsem dosud odpověď na jednu výtku Dr inž. Fukátka české inteligenci, že tato totiž posuzuje každou novotu zlobně a nepřiznivě a stejným způsobem kritizuje i dvouletý plán.

Kletbou nejenom české, ale celé slovanské intelligence je sklon k nihilismu, negativní postoj ke všem sociálním a hospodářským otázkám. Proto za okupace se intelligence tak aktivně účastnila odboje, že to vyhovovalo jejímu opozičnímu postoji k tehdy vládnoucímu násilí. Má-li se však aktivně zúčastnit budování místo boření, tak selhává. Proto je dnes v hospodářském životě tolik diletantů, na škodu věci, když intelligence zaujala k novému budování buď stanovisko nepřátelsky kritické nebo vyčkávací.

Intelligence není společenskou třídou, je vzdělanou vrstvou ve všech společenských třídách. Jest tedy i zastoupena ve třídě pracujících. Její práce však není dnes po zásluze hodnocena, jak také správně konstatoval dr. inž. Fukátko. Vidíme, že dnes školní vzdělání není hodnoceno vůbec a duševní práce je rozškátulována a podle toho, do které přihrádky patří, i honorována.

Tím je si intelligence také částečně vina svou roztržitostí. Demokratický vládní systém je organizací velkých společenských celků, které pro sebe vybojuvávají hmotné a sociální hodnoty. Tím se dobře organizovanému a v hospodářských otázkách semknutému dělnictvu dostává i lepší hodnocení práce.

Mnoho intelektuálů, i přes nepřiznivý kritický postoj k hospodářskému dění, koná svou práci dobře. Mají tedy nárok na odměnu, jako každý dobrý dělník ve svém oboru.

Inteligenci, ke které patřím i já, mohu pouze poradit: kladný postoj k novým hospodářským a sociálním otázkám, méně zloby a více nadšení, a společný postup v boji o lepší hodnocení duševní práce.

Poroučím se s přátelským pozdravem.

Miroslav Sedláček,
kulturní referent KSC.

Otevřený dopis o studentských věcech

Vážený pane Jírový,

svůj článek „Studenti budou sněmovat“ v D n e s ě k u jste zakončil slovy: „Není skutečné důvodu, proč by valné shromáždění pražského SVS nemělo být hodno jubilejního roku almae matris Carolinae.“ Plně s Vámi souhlasím. Domnívám se, stejně jako Vy, že pražští studenti obzvláště letos měli mít největší zájem na klidném a důstojném průběhu valné hromady. Nejen proto, že na letošní rok spadá 800. jubileum almae matris, ale také z důvodů jiných: vřdyt uplynulo 100 let od slavného roku 1848, kdy pražští studenti bojovali na barikádách za svobodu svého národa. A dalším důvodem jsou letošní parlamentní volby, které podje přání všech stran Národní fronty nemají národ rozdělit na protichůdné tábory, ale naopak stmelit, utužit společně úsilí všech poctivých občanů naší republiky o šťastnější budoucnost. Mladá intelligence zde měla příležitost ukázat národu cestu. Ti, kteří rádi mluví o studentském sněmování jakožto o předzvěsti voleb celonárodních, měli na letošním zasedání SVS dokázat, že svornost a jednota národa nejsou jen frázemi, ale upřímným právním rozhodně většiny našeho národa.

Doufám, že jste se — jako já — přesvědčil na vlastní oči o mylnosti Vaší předpovědi. Nemůže být sporu o tom, že valná hromada SVS neproběhla důstojně. Vřdyt nemůže být jednáním

slušných lidí provolání slávy funkcionáři, který byl usvědčen z činnosti v Kuratoriu. Souhlasíte snad také se mou, tvrdím-li, že není čestným jednáním, když v souvislosti s uvedenou událostí někdo chtěl ospravedlňovat bývalého předsedu SVS tím, že obvinuje jakéhosi člena výboru SVS z opačného politického tábora (jehož jméno je zbabělosti ani nejmenoval), že prý měl za války záporný vztah k SSSR? Může delikt jednoho člověka být vůbec ospravedlňován přečinem odpůrce? To vše, jak snad víte, se stalo na letošní valné hromadě SVS.

Nevím, zda považujete za hodno jubilejního roku almae matris kupování hlasů neexistujících členů fakultních spolků k získání silnější police aneb jejich částečné snížení po „handlování“ s ostatními, politickými partnery. Nemyslím, že za slušné vedení schůze lze považovat jednání předsedačického, který nepřipouštěl přihlášené k slovu. Nemohu ani souhlasit s tím, že na věcně kladené otázky nebylo často vůbec odpověděno a uvádím jako příklad dotazy některých delegátů, jakým způsobem byly opatřovány peníze na zaplacení příspěvků neexistujících členů. Domnívám se, že každého studenta musí zajímat hospodaření jeho zájmové organizace. Ovšem, žádná odpověď — je také odpověď.

Ríkáte ve svém článku v souvislosti s otázkou zahraničních studentů, že „nelze počítat s neutralitou cizinců ve vnitřních, československých problémech“. Dovoďte, abych Vás žádal o vysvětlení. Pokud znám totiž činnost svého fakultního spolku, stará se tento zejména o opatřování studijních pomůcek, o zajišťování stipendií, o vyhlášení termínů ke zkouškám a pod. Z „československých problémů“, kterými se zabývá náš fakultní spolek, znám jenom jeden, totiž pořádání pracovních brigád. Zde skutečně také zasahují — jak píšete — slovanští studenti do našich vnitrostátních záležitostí. Na druhé straně však zahraniční studenti neprojeví takový zájem o naše politické problémy jako na př. mnozí z (českých) delegátů na valné hromadě SVS o problémy jiných států, když provolávali slávu popravenému zrádci bulharské republiky Petkovovi.

Nemohu zakončit svůj dopis, aniž bych se nezmínil o zjevích, které pokládám za kladné a čestné. Myslím na jednání té části delegátů, kteří odmítli nabídnuté mandáty s poukazem na to, že jde o zastoupení neexistujících členů fakultních spolků. Tito delegáti tak učinili s plným vědomím, že si své „mocenské“ postavení zhorší, ačkoliv byli v menšině. Vzpomněl jsem tehdy na slova T. G. Masaryka, že i v politice musíme vždy zachovávat mravnost. Vzpomněl jsem i na vánoční poselství presidenta dr. Edvarda Beneše o mravním stavu některých vysokoškolských.

Myslím, že jedině tato část českých studentů smí se odvolávat na slavnou tradici českého studentstva z r. 1848 a ze 17. listopadu 1939.

V očekávání Vaší odpovědi jsem

Váš

Jan Osers

Kupování duší?

Vážený pane redaktore!

Události, které se odehrály kolem valné hromady SVS a na ní, mne přiměly k tomu, abych se obrátil na Vás list s tímto dopisem. Otázka, která mne zvláště zaujala, je otázka kupování hlasů, které vzbudilo tolik zasloužené pozornosti. Myslím, že právě Vás časopis, který si vzal za úkol stavět se proti každé nečestnosti, měl by toto počínání t. zv. demokratického bloku ostře odsoudit. Nejde přece o nic jiného než o podlé dobývání mocenských posic, jichž má být využito k suverénnímu ovládnutí SVS a nejsem snad daleko od pravdy, domnívám-li se, že mělo být použito i k předvolební propagandě i mezi ostatními vrstvami národa. Je možno souhlasit s tím, aby moc si mohli prostě koupit ti, kteří mají k dispozici velká bankovní konta? Takové způsoby byly znakem řádu, ke kterému se dnes již nechceme vrátit. Ti, kteří je obnovují, přiznávají otevřeně, jak pochopili, či lépe řečeno nepochopili lidovou demokracii, jak jsou s oním řádem spjatí a jak by byli rádi, kdyby se vrátili. Vyvrcholením této akce „mrtvých duší“ byla jistě snaha o vyslání delegátů i za zahraniční studenty, kteří jsou zbaveni volebního práva. A hlasovat za ně měli právě ti, kdož jim toto právo upírají. To už není ani ironie, to je cynismus.

Konečně je jisté na místě otázka, za či peníze byla tato akce prováděna. Odpověď na ni nám dá další důvod k odsouzení onoho kupování hlasů. Bylo totiž použito peněz studentů, kteří se přihlásili do fakultních spolků s důvěrou, že spolky budou hájit jejich odborové zájmy. Avšak desetitisíce byly obětovány zájmům těch, kteří se po zádech studentů splhají ke kariéře, zatím co kursy, spolky pořádané a skripta jimi vydávaná zůstanou stále stejně drahá. A vzpomeneme-li na všechny předvolební sliby, pronesené na valných hromadách, musíme toto kupování „mrtvých duší“ prohlásit za zpronevěru jak hmotnou, tak i morální.

Doufám, že si všimnete těchto věcí a že použijete svého známého britkého pera k odmítnutí takového, akademických občanů nehodného jednání.

Praha 4. II. 1948.

S pozdravem

Luboš K neřík, posluchač VŠO

